

Talouskonto

© Seppo Oikkonen 2014

Kreikasta Kreikkaan ja takaisin	s. 2
Talous ja tiedonfilosofia – puhumisen turhuus	s. 14
Uskomattomia juttuja	s. 22
Paluu kansallistasolle – ja demokratiaan	s. 32
Eurooppalaisuus kunniaan – alas EU!	s. 37
EU, liituroitaneilkit, keinottelijat ja muut selkärangattomat	s. 48

Kreikasta Kreikkaan ja takaisin

1.

Aina kun taloudesta puhutaan, pitäisi eritellä puhutaanko reaalitaloudesta vai rahataloudesta. Kaikki reaaliset hyödykkeet, tavarat tai palvelut, ovat periaatteessa eri asia kuin kaikki raha-ajattelu – siis raha-arvonmuodostus tai rahalla itsessään tehtävät operaatiot. Sen sijaan että yhtä mieluusti kuin harhaisesti kuvitellaan kaikella raha-arvonmuodostuksella olevan reaalitaloudellinen perusta, periaatteellista eroa reaalimaailman ja raha-ajattelun välillä tulisi korostaa. Aina kun taloudesta puhutaan, pitäisi eritellä puhutaanko reaalitaloudesta vai rahataloudesta.¹⁾

2.

Ihmisen reaaliset elinehdot eivät periaatteessa ole juurikaan muuttuneet lajihistorian aikana. Sensijaan ne tavat, joilla ihminen on maailmaa ja todellisuutta hahmottanut – siis tavat jolla ajattelemme – ovat muuttuneet aivan tavattomasti jo sinä suhteellisen lyhyenä aikana, jolta meillä on kirjallisia historiallisia dokumentteja.

Esimerkiksi eurooppalaisen historian alkukodissa, antiikin Kreikassa, ajatussisällöt muodostuivat eräänlaisista todellisuuden pysäytyskuvista, ideakuvista, ja esimerkiksi syysuhde sisältyi ominaisuutena olioihin. Kreikassa syyt olivat reaalimaailman kohteeseen tai sen ideaan sisältyviä määreitä, attribuutteja.²⁾

Se oli aivan erilainen maailmanhahmottamis- ja kokemistapa kuin omamme, jossa syyt ja seuraukset nyt muodostavat tapahtumaketjun – nyt ovat kysymyksessä pikemminkin verbit eivätkä antiikin tapaan adjektiivit. Antiikin maailmassa todellisuuden ”malli” oli ”idea” – ja ”idea” saattoi ”esittää” yhtä lailla esineistä kohdetta, oliota, sen ominaisuutta, tai jopa toimintaa, dynaamista elementtiä.³⁾ – Mutta aivan samoin kuin kaikki ajattelun perustekijät, myös talousajattelu on ollut aivan erilaista eri aikoina. Esimerkiksi rahalla on eri aikoina ollut aivan erilaisia funktiota siitä huolimatta, että ihmisen reaaliset elinehdot eivät periaatteessa ole juurikaan muuttuneet lajihistorian aikana.

3.

Eurooppalaisella uudella ajalla rahasta tuli mittayksikkö mittayksiköiden joukkoon. Raha-ajattelullemme on ominaista, että pidämme rahaa jonkinlaisena ”yleisen arvon” mittana. Tässä talousajattelumme on apinoinut muita uudella ajalla kehittyneitä rationaalisuuden muotoja – erityistieteitä, jotka kukin kehittivät omat suurensa ja mittayksikkönsä. Niinpä kuviteltiin myös, että taloudessa reaalisia arvoja voidaan mitata raha-arvolla.⁴⁾

Talousajattelussa kuten muissakin tieteissä mittayksiköt pyrittiin kalibroimaan suhteessa reaalityodellisuuteen. Rahan arvo pyrittiin määrittelemään suhteessa johonkin pysyvyyttä edustavaan entiteettiin, ja tällainen oli mm. kulta. Kalibrointi oli epäluotettava alusta alkaen, koska ruhtinaat yrittivät huijata lyöttämällä kolikoita joiden arvometallipitoisuus oli pienempi kuin nimellinen arvo. Siten alkoi tarina jossa uudella ajalla rahasta tuli mittayksikkö mittayksiköiden joukkoon.

4.

Syyt sille miksi ihminen kiinnostuu kiiltävistä metalleista ja pitää niitä arvokkaina ovat aika syvällä. Ihminen on eräänlainen harakka. Raha-ajattelu on inhimillisen harakan ajattelua.

Ennen kuin rahaa käytettiin vaihdon välineenä rikkauDET olivat aarrearkkuja, jalometalleja ja korukiviä. Mittayksikkö rahasta todellakin tuli varsinaisesti vasta uudella ajalla. Se oli seurausta uuden ajan uusista ajattelulaaduista, joissa reaalityodellisuutta alettiin tarkastella uusin tavoin – objektivoitusti – ja tarkastelut kehittyivät empiristisiksi, tieteellisiksi, erityistieteellisiksi – kunkin erityistieteen kehittämien käsitejärjestelmien, niiden omien suure- ja mittajärjestelmien mukaisiksi.

Silloin taloudessakin syntyi objektivoitu ideakuva rahasta mittana mittojen joukossa. Mittaa kalibroitiin suhteessa kultaan, jota keskiaikaiset alkemistit olivat yrittäneet valmistaa "luonnon" – siis todellisuuden – kanssa käytävän maagisen kaupan hengessä. Miksi alkemistitkin kiinnostuivat kiiltävästä metallista ja pitivät sitä tavoittelemisen arvoisena on syvä kysymys.

5.

Mitä oikein on yritys saada reaalin arvo muuttumaan raha-arvoksi ja päinvastoin? Transsubstantion, transformaation, sisällönmuutoksen, muodonmuutoksen, vaihdon idea – se oli läpi koko keskiajan ollut uskonnollisen pyhityksen keskiössä. Ehtoollisleipä ja viini, joka totisesti totisesti muuttui Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Samaa transsubstantiota edusti alkemistien yritys saada lyijy vaihtumaan kullaksi. Saman transsubstantion nykyinen muoto on taloususkonnon yritys saada jokin reaalin arvo muuttumaan raha-arvoksi ja päinvastoin.⁵⁾

6.

Kyse on syvistä ajatusmuodoista, syvästä symboliikasta. Raha ei ole mitta vaan pikemminkin symbolijärjestelmä, ja sellaisena samanlainen kuin inhimillinen kieli. Kieli ei voi olla yksityistä – yksityinen kieli on mahdottomuus.⁶⁾ Niin myöskin yksityinen raha. Raha-käsitteen koko merkitys perustuu siihen ettei se ole yksityistä. Rahan legitimaatio yleisenä vaihtovälineenä edellyttää että rahaa koskevat sopimukset ovat sitovia ja yleisempiä kuin vain kutakin yksittäistä kaupantekotilannetta koskevia. Juuri näin raha irtoaa reaali maailmasta ja tulee mahdolliseksi, että se muodostaa itse omaa arvoaan.

Raha ostaa ja myy itseään, tekee maagisia transsubstantioita olomuotojaan muutellen. Sille muodostuu sen oma painoarvo – se nousee siiville, lehahtaa lentoon kuin harakka, jota painovoima ei pidättelee. Siitä lähtien reaali talous ja rahatalous eivät ole sama asia. Ne ovat aivan eri asia. Mutta se on mahdotonta. Raha ei voi olla yhtä aikaa sekä suure että mittayksikkö. Aina kun raha-arvoilla – odotusarvoilla – käydään kauppaa, ollaan juostu jyrkanteen yli kuin Kelju K Kojootti ajaessaan takaa maantiekiihtäjää. Äkkiä se huomaa olevansa tyhjän päällä – sitten painovoima palaa ja romahdus alkaa. Eläimissä, elämissä, elämässä on kyse syvistä ajatusmuodoista, syvästä symboliikasta. Kaikissa uskonnoissa jumalat ovat olleet ihmisen kuvia, ja kaikissa varhaisissa uskonnoissa jumalat ovat olleet eläimiä.

7.

Uuden ajan rahassa elää pohjimmiltaan keskiaikainen uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma. Koko uusi aika on ollut yritystä säilyttää rahan "vaihdonvälinefunktio" tai "mittayksikköfunktio" – edes jokin side jolla maaginen raha kytkeytyisi johonkin pysyvää arvoa omaavaan tai kiinteään arvoon – edes johonkin todelliseen, reaaliseseen.

Valitettavasti tätä sidosta ei ole onnistuttu luomaan, eikä se edes ole mahdollinen. Todellisuudesta ei oikeasti voi irrottaa mitään "yleistä arvoa", mitata, ikuistaa, säilöä ja siirtää sitä "rahan" muodossa kaupasta toiseen. Kaikki raha on vain maagista viittausta todellisuuteen – rahalla on todellisuuteen vain väljä ja viitteellinen suhde.

Kaikki raha on pohjimmiltaan vain luottoa, uskoa, taloususkontoa. Ei ole väliä mille käsitteelliselle "tilille" raha lokeroidaan – sanotaanko sitä "käteiseksi", "luotoksi", "sijoitukseksi", "velaksi", "futuuriksi", "johdannaiseksi", tms. Kyse on siitä että rahassa elää pohjimmiltaan uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma – ja tämän ominaisuutensa, sisäisen ideansa, attribuuttinsa, raha saa puhtaimmin kun raha on puhtaimmin vain rahaa, puhtaasti numeerista, mahdollisimman irti reaali maailmasta, mahdollisimman yleistä, ylitodellista, vähintäänkin ylikansallista yhteisvaluuttaa.

Euro on aikamme alkemistien unelma. Tai palaamme ajatuslaaduissamme sitäkin kauemmas, aina antiikin Kreikkaan asti, jolloin maaginen syysuhde sisältyi "tosiolevaksi" koettuun reaalientiteettiin. Kaksituhatta vuotta ei inhimillisen harakan lajihistoriassa ole mitään – vain ajatushistoriallinen silmänräpäys, kiillon välähdys linnun silmissä.

8.

Rahan masinoimassa taloudessa luottorahasta on tehty kasvun moottori. Ei ole sattumaa että keinottelu-, sijoitus- ja luottorahan eli niin sanotun "velan" määrä on räjähtänyt samalla kun kasvua tavoitellaan yhä epätoivoisemmin. Jos tekisimme töitä kymmenen kertaa ahkerammin, velan määrä vain satakertaistuisi. Tai, jos taloudessa pyyhkisi oikein hyvin, se tuhatkertaistuisi.

Sijoitettava raha joko kootaan reaalitaloudesta – miettimättä miten paljon raha-arvoa reaalitaloudesta voidaan irrottaa reaalitaloutta haavoittamatta – tai sitten se luodaan maagisessa alkemistisessä transsubstantiossa merkitsemällä se pankkiirin saatavaksi. Ei ole mahdollista että sijoittamiseen ja luottorahaan perustuva talouskasvu koskaan voisi vapauttaa maailman veloistaan. Systeemi toimii vain muodostamalla uutta raha-arvoa. Rahan masinoimassa taloudessa luottorahasta on tehty kasvun moottori. Siksi luottorahan eli niin sanotun "velan" määrä on räjähtänyt.

9.

Kansallisvaltio pohjautuu yhteiseen kieleen, sen käsitteistöihin, syviin maagisiin kytkentöihin ja historialliseen ajatusperinteeseen. Se on reaalinen olento verrattuna rahaan, joka on irronnut reaalitalouden ja -todellisuuden pohjalta.⁷⁾ Ei ole sattumaa että nimenomaan kansallisvaltio joutuu viimeiseksi maksumieheksi, kun rahan harakat alkavat tippua taivaalta ja lyijyä satelee niskaan.

Ei ole mahdollista – niin paljon kuin taloususkonnon evankeliumeilla ja muulla pohjimmiltaan omaan piiriinsä sulkeutuvalla logiikalla taloustoimia ontologisesti perustellaankin⁸⁾ – että luottorahaan perustuvassa talouskasvussa valtiot koskaan voisivat vapautua veloistaan. Nyt eurooppalaisilla valtioilla on 10 000 miljardia euroa velkaa – summa jota kukaan ei koskaan missään mitenkään pysty "maksamaan takaisin" – ja todellisuudessa tällä velalla on vain taloususkonnon mukainen numeerista kultaa tuottava rooli. Siihen rooliin kuuluu pankkiirien pullistelu ja pullistuminen ja kansallisvaltioiden kansallisen politiikan – esp. sosiaalipolitiikan – alasajo. Muistakaa tämä kun katselette televisiosta presidentinlinnan itsenäisyyspäivän vastaanottoa, jossa inhimilliset harakat vaeltavat frakit päällään ja kukkoilevat kojoottien nahkoihin koristautuneet kanafrouvat kainaloissaan.

Kehitys epäsosiaaliseen suuntaan saa tukea omaa isäkapinaansa transsubstantioivilta liberaaleilta, joille valtio on ankara vapauksia rajoittava isähahmo. He ovat tavallaan niin väärässä kuin inhimillinen harakka vain olla voi. Jos talous olisi vain reaalitaloutta, joka toimisi ja kasvaisi ja lisäisi reaalista hyvinvointia, silloin valtiot tehtävineen kävisivät likimain tarpeettomiksi. Silloin ihmisyhteisön luontaiset, sosiaalista eheyttä ja turvallisuutta takaavat tarpeet tulisivat reaalitasolla tyydytetyiksi, eikä rahatalouden vinosuuntaavia voimia tarvitsisi politiikalla oikoa. Kansallisvaltio olisi reaalin olento verrattuna rahaan, joka on irronnut reaalimaailmasta ja sotkenut asiat pahanpäiväisesti.

10.

Ei ole mahdollista että pankit – tai muut yritykset, tai koko talouselämä, joka on numeromagian pauloissa ja rahaohjasteisena toimii periaatteessa samalla tavalla kuin pankit – voisivat ihmisen lajihistoriallisen sosiaalisuuden uusina perussoluina korvata valtiot. Kieli-identiteettiin ja yhteiseen ajatusperinteeseen perustuva kansallisvaltio voi vain hajota ylikansallisen talouden vaikutuksesta. Hallittu hajoaminen on mahdottomuus, vain kaaos on mahdollinen. Poliitikot eivät tajua että yrittäessään rahatalouden ehdoilla pelastaa hyvinvointivaltiota he eivät pelasta edes rahataloutta, ja vuorenvarmasti vain romuttavat reaalitalouden.

Kaaos on periaatteessa seurausta siitä, ettei raha ole mittayksikkö jolla reaaliarvoja mitataan, vaan raha on historiallisesti muuttunut itsekantavaksi, ottanut ensin suureen ja sitten vielä toimijasubjektin roolin, ja siitä on tullut talouskasvun moottori, jolla reaalitodellisuutta yritetään manipuloida. Valtiot ovat kaikkivoivan rahan manipulaatiolle viimeinen kohde, käytännössä tähtitieteellisiksi kasvaneiden velkasummien viimeinen maksumies. Valtiot toimivat kiltteinä mallioppilaina ja kuuliaisina taloususkonnon lunastajina vielä kun viimeinen tuomio on tulossa. Valtionvelka on uusi demokratian jälkeinen hallitusmuoto.

Ei kuitenkaan ole mahdollista että raha ja pankit voisivat sosiaalisuuden uusina perussoluina korvata valtiot. Vain kaaos on mahdollinen. Se tulee, ja se on reaalin. Se on kaikki mitä realismista pian on jäljellä.⁹⁾

(*Verkkolehti Uusi Suomi Puheenvuoro-blogi 18.11.2012*)

1) Numeeristen voittojen maksimointi ohjaa kaikkea markkinataloutta. Siksi raha kasautuu sinne missä sen "tuotto", eli numeerinen "kasvu" on suurinta. Juuri näin talouskoneisto toimii. Aika harvalla kuitenkaan valkenee tosiasia, että kasvoton kaikkivoipa raha luo taloustotalitaristisen koneiston, jonka rattaiksi ja rattaisiin kaikki ihmiset joutuvat.

Se on koneisto, jossa valtasuhteet ja vallan "depersonoitunut" luonne palaavat ihmisen primitiivisten alkulaumojen tasolle. Niissähän myös vallan määrä oli vakio: jos johtajauros kuoli, hänen tilalleen astui heti seuraaja, eikä juuri mikään lauman toimintatavoissa muuttunut. Samoin toimii "raha": konkurssia ei noteerata systeemivirheenä, vaan vain vallanvaihdoksena.

2) Antiikin kreikkalaiset kokivat nimenomaan ideaisten malliensa selittävän tosiolevalta. Matematiikkakin – luvut, numerot – oli heille harmonian malli. Esimerkiksi pythagoralaiset järkyttyivät niin syvästi havainnosta ettei neliön lävistäjää pystynyt täsmällisesti määrittelemään, että määräsivät kuolemanrangaistuksen uhalla jäseniään olemaan kertomatta asiaa julkisesti kenellekään.

Läpi keskiajan elänyt ptolemaiolainen maailmanmalli oli myös hyvin, hyvin, hyvin matemaattinen malli. Sen murskaaminen paljon yksinkertaisemmalla mallilla ei ollutkaan mikään nips naps uuden matemaattisen mallin ja todistuksen asia. Sekin järkytti koko olemassaolon perusteita. – Kuvaavatko mallit siis "todellisuutta", vai sitä minkä kunkin aikakauden ihmiset kokevat todellisena.

Todellisena, todistettuna, totena, järkiperaisenä, järkenä, rationaalisenä, parhaan ajattelun mukaisena, jne, jne. Mehän nyt kunnioitamme järkeä aivan järjettömästi. Menepäs sanomaan jollekulle liberalistille ettei hänen rahakäsitteissään juuri ole järkeä. Se on ihan nimenomaan järki, johon hän kokee kaiken perustavansa ja johon luottaa.

Georg Henrik von Wright viittasi jossain yhteydessä siihen, ettemme voi oikein ymmärtää antiikin kreikkalaisia, koska heidän kielimuotonsa ovat niin omituisia – emme pääse eläytymään heidän miellemaailmaansa. Toinen kansainvälisesti menestynyt suomalaisfilosofi Jaakko Hintikka on niinikään puhunut kreikkalaisten omalaatuisuudesta.

Esimerkiksi "staattisuus" oli antiikin ajattelua yleisesti hallinnut ominaisuus – ideakuvien "pysähtyneisyys" leimaa miellemaailmaa, ja ajattelun koherenssi sulkee sisäänsä aivan kaiken: myyttien ajattoman "totuuden", matematiikan ikuiset harmoniat, rakennusten arkkitehtuurin joka korosti tukipisteitä ja statiikan voimia – jopa kuvanveistäjän kivipaaden sisälle kätkeyn hahmon, jonka ääriviivojen paljastaminen oli veistäjän tehtävä.

Akhilleuksen ja kilpikonnin rajapinta ei tässä maailmassa voi yhtyä – mutta onko kyse sittenkään "matemaattisesta mallista"? Entäpä jos sanoisin että siinäkin on kyse äären ja ylimäärän rajapinnasta, ihan niinkuin kuvanveistäjänkin miellemaailmassa? – Spengler viittaa sanaan *apeiron*, joka tarkoittaa jotain rajalinjaa äärellisen ja jonkin muun – en sano "äärettömän" joka tulkitaan matemaattisesti – välillä. Jos ymmärtäisimme mitä tuo käsite kreikkalaisille merkitsi, olisimme antiikin suhteen paljon viisaampia.

Kreikkalaiset ovat meille ongelma, koska meistä itsekunkin oma henkilö- ja kehityshistoria antaa vain vähän tukea tutkia varhaiskehityksellisen, vailla ajantajua ja dynaamista syysuhdetta olevan maailmankuvan laatutekijöitä. On mielestäni kuitenkin mahdollista eläytyä tällaisiin varhaisiin maailmankokemuksen muotoihin, jos omaa lapsuuttaan pystyy tarpeeksi kaukaa kaivelemaan ja elvyttämään esille.

Muutakaan keinoa ei oikein ole. Psykologinen tieto ei sinänsä riitä – kyse on jostain jolle meillä ei ole sanoja. Tai sanamme tarkoittavat jotain aivan muuta kuin varhakantaiseen miellemaailmaan kuuluvaa. Kieli itsessään on petollista, koska kieli on kehittynyt yhdistämään ihmisiä eikä korostamaan erilaisuutta ja elämysten eroja. Historiallinen kieli voi antaa viitteitä käyttöyhteyksissä vallinneesta ajattelusta, mutta kuten von Wright totesi, emme voi olla varmoja siitä mitä ymmärrämme.

3) On mahdollista että edelleenkin esimerkiksi matemaattisen mallin ja maailman välillä kuljetaan eri suuntiin, ja välille jää aina enemmän kuin hiushalkeamia.

Malleihin – matematiikkaan, logiikkaan – ei kytkeydy käyttöohjeita. Käytämme niitä kuvailussa, yritämme käyttää niitä selityksissä – mutta mikä kertoo meille että tämä-ja-tämä malli on käyttökelpoinen tässä-ja-tässä yhteydessä? Antiikin kreikkalaiset eivät käyttäneet matematiikkaa juuri muuhun kuin harmonian dokumentointiin. Se oli osa heidän kaikenkattavaa selitystään.

Voisi olla mahdollista lähteä liikkeelle ihan toisesta suunnasta ja sanoa, että hei, ajattelehan tämä asia ilman mitään malleja! Etsi se hetki hahmon- ja käsitteenmuodostuksen alkuhämärästä jolloin ajatuksesi vasta hapuilevat ja tapailevat hahmoja ja järjestyksiä, suhteita ja vaikutustapoja, malleja – motivaatiosi tarvitsemaa pohjaa "perusteluille". – Eikö olisi mahdollista että ajattelumme harhaisuus tavoitettaisiin paremminkin näin kuin etsimällä tietty malli tietyn tilanteen yhteyteen ja taittamalla peistä sen puolesta että juuri tämä malli on tässä yhteydessä "tosi"?

"Keskusteluissa" liberalististen taloususkovaisten kanssa huomaa, että järkemme kaipaa malleja ihan sietämättömän kipeästi. Yhtäältä koetaan että käsitteiden määrittäminen toisilla käsitteillä lisää totuudellisuutta – käytetään määrättömästi "tämä-on-tätä" -perusteluja – ja toisaalta on kova taipumus nähdä maailma mallinnettuna – "tässä-on-kyse-tästä" -perusteluja. Vakuuttuneisuus niin käsitteisisältöjen kuin kytkentämallien suhteen on lujaa kuin sementti.

Siksi minusta tuntuu siltä, että historiallista legitimaatiota nauttivien harhojen purkaminen on tarpeen. Elämme nyt aikaa jolloin koemme olevamme jotenkin "historian huipulla", niin että kaikki mitä aiemmin on ajateltu tai tapahtunut, on ollut vain pohjaa sille miten hyvin nyt ajatteleme. Tämä ei tietenkään pidä paikkaansa. Historiassa on kokonaisia aikakausia, jolloin on ajateltu huomattavan eri tavoilla – erilaisten ajatteluparadigmojen, erilaisten perusjäsenysten, erilaisen päättelynkäin varassa.

Aikakausien yli voi ulottua jonkinlaisia resonanssin kaltaisia vaikutuksia, mutta ei suoraa kasvu-yhteyttä. Ajatushistoria ei ole mikään puu, jonka juuret ovat antiikin Kreikassa ja hedelmät meidän nautittavissa.

4) On tavattoman vaikeaa sanoa "teoreettisesti" mikä kaikki raha-ajattelussamme on "ongelmana". Esimerkiksi "mitoille" on ominaista nimenomaan etteivät ne ole kenenkään "omaisuutta", sensijaan mitään "ei-kenenkään rahaa" ei ole ole olemassa. Raha on aina jonkun rahaa.

Niin sanottu talouskeskustelu käydään "talouden" suljetussa ontologisessa kehässä. Siinä ikään kuin jokainen muotoilu on yritys säilyttää tietty käsitteikiinteys – että kaikki käytetyt käsitteet kytkeytyisivät muihin yleisesti käytettyihin käsitteisiin.

Siinä saattaa syntyä esimerkiksi vaatimus jonkin "dynaamisen" elementin mukaan tuomisesta. En tiedä voiko se koskea rahaa – sitähan talous"tieteilijät" juuri pitävät dynaamisena elementtinä. Itse asiassa ensimmäinen askel talousontologian boxista pois voisi olla, jos ensiksi tehtäisiin selväksi ero rahan "pysähtyneiden" ominaisuuksien – arvon siirtämisen, säilömisestä, jäädyttämisen, ikuistamisen – ja etologiseen yrittämisdraiviin palautuvan dynamiikan välillä alettaisiin ottaa huomioon.

⁵⁾ Keskiajalla koron periminen oli sekä syntiä että järjettömyyttä – kun tajunnassa ei ollut esimerkiksi "nollan" käsitettä, tuntui täysin älyttömältä että mikään olisi kasvanut "itsestään" – kasvanut korkoa. Syy miksi juutalaisia koronkiskureita myöhemmin vihattiin liittyi osin siihen ettei kristillinen moraalitieteen sitonut heitä.

Keskiajalla kirkko oli Kristuksen ruumis, ja vielä merkantilismin mielikuvat taloudesta liittyivät suureen tilikirjaan, jossa viennit ja tuonnit kirjattiin. Individualismin lisääntyessä yhä useammat yhteisötoimintoja koskevat mielikuvat muodostuivat ruumiintuntojen projektioiksi. Se skaala on laaja – esimerkiksi fysiikan "voiman" käsite on ruumiintuntojen ulkoistuma, samoin taloudessa fysiokratian mielikuvat, esimerkiksi rahavirrat eräänlaisena yhteiskuntaruumiin verenkiertona, sitten sielutettu tahtotoiminto, "rahan" mieltäminen toimijasubjektina, jne.

Rousseaulaisen yhteiskuntasopimuksen maailmassa jossa valtio oli autonominen orgaani, jolla oli oma "tahtokin" – "yleistahto" – oli hyvin luontevaa kuvitella talous orgaanina jonka "näkökentän käsi" asetteli hinnanmuodostukset kohdalleen kunhan vain kukaan ei estänyt sen verenkiertoa, jne.

Liberalismi sai opilliset muotoilunsa valistusajalla, ja noihin oppeihin jäi paljon niin keskenkasvuista, kehittymättömyyden mielikuva-ainesta, ettei siitä koskaan selvitty. Syy on yksinkertainen: taloudessa operoidaan numeroilla, ja numeroissa pelkistyy koko uutta aikaa individualisaation käänköpuolena vahvistuneen objektivaation idea. Numerot edustavat jotain absoluuttisen objektiivista – ja jos joku tänä päivänä sanoo, että minkä tahansa "arvon" mittaaminen numeroilla on varsin lapsellista ajattelua, hänet nauretaan keskusteluista ulos. Kamreerit ovat aikamme sankareita.

Jossain yliopistossa tai museossa taitaa olla sellainen kansantalouden mallikin, putkirakennelma, jossa rahat virtaavat tuotannon ja kulutuksen kierroissa. Ikään kuin rautalangasta väännetty, siis. Sellaisilla malleilla ei kuitenkaan ole olemassaolon oikeutta edes mielikuvatasolla, sillä ne perustuvat hyvin kehittymättömään ihmiskuvaan.

Kun sanomme esimerkiksi "Jokainen saa tehdä omilla rahoillaan mitä tahtoo", tässä lauseessa ei ole ainoatakaan käsitettä joka olisi ongelmaton. Ihmisen minäidentiteetti on historiallista ja sosiaalista muodostetta, "rahat" eivät koskaan voi olla "omia", koska raha on sosiaalinen muodoste ja osin sopimus, ja "tahto" on ehkä kaikkein ongelmallisin käsite – tahto on alunperin yhteisöominaisuus, kollektiivinen toiminto, jolle historiallisen individualisaation myötä on muodostunut yksilökokemuksellinen sisältö.

Emme pysty minkään tiedonalan käsitteistöillä – suureilla ja mittayksiköillä – toistaiseksi selittämään esimerkiksi hypnoosi-ilmiötä, jossa yksilöllinen "tahto" siirtyy henkilöltä toiselle. Kuitenkin tämä ilmiö on todellinen, ja ihmisen ominaislaatu ajatellen paljon, paljon, paljon painavampi kuin aikalaisajattelumme harhaiset mielikuvat "vapaasta tahdosta".

Ihmille on kuitenkin tärkeää epävarmuuden sijasta pyrkiä selityksiin ja varmuuteen, ja taloudessahan nämä jalkapuoliin mielikuviin perustuvat opit ovat tarpeeksi falskeja ihan täydellisen varmuuden saavuttamiseen. Kun liberalisti sanoo "Jokainen saa tehdä omilla rahoillaan mitä haluaa", lauseeseen on ladattu niin paljon opilliselta vaikuttavaa ideologiaa, että vahvistautuminen on mahdollista ja lauseen talouskäsitteelliset "perustelut" koetaan todisteluina.

Olemme tietysti tottuneet puhumaan "taloudesta" ikään kuin se olisi tiedonala, tai jopa tieteenala. Opillisuus taitaa olla kirkas- ja puhdasoppisinta näiden äärioliberalistien piirissä. Oma kantani on lähinnä yritystä hajottaa tämä ajatushistoriallinen legitimaatio – ihan sieltä kartesiolaisen järjen syntyhetkiltä nykyiseen täydellistymään asti – ja tuoda mukaan muut ihmistieteet, sosiologia, psykologia, ryhmäpsykologia. Niidenkin ongelmat meille riittäisivät – ei meillä edes ole toistaiseksi sellaista ihmiskuvaa, jonka pohjalta esimerkiksi "kollektiivista tahtotoimintoa" voitaisiin käsitteellistää.

⁶⁾ Olen päätenyt talouskäsitteisiin lähinnä Wittgenstein-harrastuksen ja psykoanalyysin kautta. Wittgenstein näki myöhäisfilosofiassaan inhimillisen kielen osana elämänmuotoa – eli käsitteistöillä on aina merkityksensä nimenomaan osana tiettyä elämänmenoa – ja niin käsitejärjestelmille kuin elämänmuodollekin on ominaista pyrkimys jatkuvuuteen ja vakauteen. "Varmuuteen", kuten Wittgenstein tämän ominaisuuden nimesi.

"Varmuuden" yksi ilmentymä voisi olla senkaltainen "tietokirjatieto", joka nykyisin tuntuu muodostavan ns. "sivistyneistön" koko henkisen arsenaalin. Tarkoitan siis tapaa jolla epävarmassa maailmassa käsitteet yritetään "kiinteyttää" kytkemällä ne muihin – muka "selittäviin" – käsitteisiin, ja näin saatu "varmuus" koetaan tositetona, vaikka se on vain kudelma olemassaolevaa käsittemetaforaa. "Tämä-on-tätä" -tyyppinen tieto on jonkinlainen valistuksen viimeinen ilmentymä, puhtaaksiviljelty elämänmuotomuunnelma siitä mitä ensyklopedistit aikoinaan panivat alulle.

"Ensyklopediahan" tulee tuosta tässäkin yhteydessä esillä olevasta antiikin Kreikasta, ja kuten tiedämme, sykli siinä tarkoittaa kehää, ja siihen on liitetty paideia, eli valistaminen, tai opettaminen. Ensyklopedistien suurhanke, Suuri Ensyklopedia, oli mahtimittainen yritys selittää sana sanalta koko maailma ja kaikkien käsitteiden todellinen merkitys. Teos oli vahvasti propagandistinen, uskonnonvastaista valistusaatetta joka rivin välistä tihkuva, ja varmasti vahvimpia vaikuttajia Ranskan suuren vallankumouksen taustalla.

Kansallisvaltiot olivat tuolloin muotoutumassa, ja demokratia ja liberalismi saivat opilliset muotoilunsa tuossa yhteiskunnallisessa elämänmuoto-ilmapiirissä. Ei siis mikään ihme että demokratia ja liberalismi, politiikka ja talous – veljekset kuin ilvekset – ovat nykyisin niin kiinteästi toisissaan kiinni että ovat myös toistensa kurkuissa kiinni.

Opillisuus ylimalkaan taas on sittemmin – koko eurooppalaista uutta aikaa hallinneiden megatrendien vaikutuksesta – ajattelussamme saanut yhä määräävämmän roolin, niin että nyt elämme todellakin eräänlaisessa "ismien" maailmassa, jossa jo jonkin ismin mukainen käsitepuutteistus riittää antamaan asioille totuudellisuuden leimaa.

Ja myöhäsyntyisimmät "liberalistit" joukossamme kokevat vahvistautumista aitaamalla oman ajattelunsa "tämä-on-tätä" -ontologioiden sisään ja toistelemalla papukajamaisesti oppikirjaviisauksiaan. On aikalailta mahdotonta mitenkään "vaikuttaa" tällaiseen "ajatteluun", joka ei oikeastaan ole ajattelua lainkaan, vaan pyrkimystä aukottomaan tautologiaan.

Taloustieteilijöidenkin joukossa on kaksi koulukuntaa – on niitä jotka ovat tiukasti sulkeutuneet "talousteoriaan", eli pyrkivät aitaamaan ajattelunsa jonkinlaiseen talouskäsitteekoneiston suljettuun "loogiseen avaruuteen" – eli siis tiedonfilosofisesti ottaen "ontologiaan" – ja sitten on niitä, jotka pitävät itseään enemmänkin "käyttätymistieteilijöinä" ja uskovat että säännönmukaisuudet löytyvät ihmisestä – jostain sosiologisen ja psykologisen tiedon piiristä.

Jako on tietysti häilyvä, koska joka tapauksessa ollaan tekemisissä hahmon- ja käsitteenmuodostuksellisen alkuhämärän kanssa, jossa tiedonalat kadottavat omat ominaispiirteensä ja palataan perusihmellisyyden primitiiviseen piiriin.

⁷⁾ Itse asiassa kytkeä kansallisvaltion, demokratian ja liberalismien kesken syntyi väljästi ottaen valistusajalla, ja se opillinen kitka, jota nämä käsitesekaannukset keskenään tuntevat, on juurikin samanlaista kuin saman uskonnon eri lahkojen välillä yleisesti tunnetaan. Siis hyvin, hyvin, hyvin kitkerää ja kipeää. Muistettakoon myös, että sosialismikin perustui nimenomaan liberalismien käsitteenmuodostukselle – ja sekin oli ajatushistoriallisella kartalla vain yksi opillis-tunnustuksellinen lahko uudella ajalla muodostuneen taloususkonnon helmoissa.

Emme yleisesti ottaen ymmärrä että alunperin kansallisvaltio oli uuden ajan individualismin – yksilöoikeuksien ja -vapauksien – terve projektio yhteisötasolla, ja demokratia oli nimenomaan tämän kansallisvaltion ominaisuus. Individualismin kasvettua sokeuden asteelle tuntuma vapauden ehtoihin, yhteisöllisiin juuriin kadotettiin, ja juureton individualismi-liberalismi muodostui opilliseksi alustaksi yhteiskunnallisen hajoamisen tiellä.

On samaa tunnustetaanko valtaa valtion väkivaltakoneiston vai omistamisen oikeuden ja rahan nimissä. Kyllä ne löytävät toisensa tarpeen tullen. Tai taantumien, historiallisen taantumien, kehityksellisen taantumien, joukkomittaisen regressioon tullen. Ei ole sitä vahvaa joka alistuisi heikolle, ei sitä rikasta joka katsoisi köyhään ylöspäin.

Alistamisen mielle on esineistävä mielle. Omistamisen mielle on esineistävä mielle.

Valtajärjestelmä ja rahajärjestelmä ovat saman taantuneen totalitaristisen ajatusmuodon näennäisesti erilaisia ilmentymiä.

Geenit ovat jo kansainvälisten lainakauppiain omaisuutta, samoin linnut jotka muuttomatallaan sattuvat istahtamaan hautausmaan puiden oksille. Niin, ja pohjavesistä käydään kauppoja. Pyydystämättömät kalatkin myydään vesistä. Kenelle jää edes varaa olla niistä kateellinen.

Argentiinassa taidettiin kalatkin myydä meristä. Rahapelurit ovat tottuneet valjastamaan valtiot velkarekiä vetämään, eikä esimerkiksi Suomen kaappaaminen 80-luvun lopulla ollut mikään poikkeuksellinen operaatio. Se on ollut normaalikäytäntöä kehitysmaissa. Kansallisvaltio on hyvä instituutio sovellettavaksi puhtaasti keinottelutalouden ekspansiivisiin aggressioihin – kunhan se ensin vain saadaan velkaannutettua. Sen jälkeen kuoritaan kermaa päältä kaikesta mitä ne saavat tuotettua ennenkuin uupuvat kuten velkaorjien kuuluukin uupua.

8) Logiikalla on tyypillisten talouskäsitteistöjemme analyysissa – kuten muuten kaikkialla muuallakin – vain rajoittunut rooli. Logiikka nimittäin jää aina omaan piiriinsä. – Se edellyttää lähtökohtaisesti tiettyä käsitteikiinteyttä – eli käsitteisisältöjen on oltava siten fiksattuja, etteivät loogiset suhteet niiden välillä kärsi sisältöjen häilyvyydestä.

Emme voi harrastaa logiikkaa käsitteisisällöillä jotka ovat lähtökohtaisesti epämääräisiä. Ja kaikki valistusajalla syntyneen liberalismien opilliset peruskäsitteet ovat sen ajan hengen mukaista metaforaa. Yli-ihanteellista ja yliromanttista.

Esimerkiksi lauseessa "jokainen saa tehdä omilla rahoillaan mitä tahtoo" ei ole *ainoatakaan* käsittelementtiä, joka olisi sisällöllisesti selvä. – Logiikka ei tässä auta, se vain moninkertaistaa ajatusvirheet noitumalla ymmärryksemme, kun yritämme pitää vielä tiukemmin kiinni omaksumastamme käsittemagiasta ja "perustelemme ja todistelemme" todellisina kokemillamme sisällöillä.

Näin päädytään täysin hyödyttömiin "talouskeskusteluihin" joissa vastakkain ovat opillisesti fiksattut – tosiasiaa ajattomina koetut – talouskäsitteet, jotka edustavat eri variaatioita oman aikalaisajattelumme pahimmista harhoista. Ne ovat vain muunnelmia rahan ”yleistä arvoa” ikuistavista aikalaiskliseistä – ja on jokseenkin toivoton yritys nähdä näitä käsitteitä niiden todellisessa ajatushistoriallisessa kehitysperspektiivissä. "Keskustelu" on sitten pelkkää merkityssokeutta, jossa takerrutaan käsitteisisältöihin kuin totuuteen ikään.

Kuinka värisokealle selitetään tai perustellaan se että muut ihmiset todellakin näkevät ja kokevat eri värejä? Ei ole mitään tapaa viedä tätä värikokemusta värisokean miellemaailmaan. Aivan sama on tilanne käsitteellisen merkityssokeuden suhteen. Ei ole mitään tapaa saada tietyt käsitteisisällöt sisäistänyttä ja niillä ajattelunsa "varmuutta" vahvistavaa ihmistä "aukaisemaan silmiään" niin että hän yhtäkkiä tajuaisikin kaiken aivan toisissa koherenttisessa kokemuskehikoissa. –

Ajattelu on aina holistista, kokonaisvaltaista, ja kokonaisten ajattelukoherenssien hahmottaminen on mahdotonta siellä missä käsitteisisällöt otetaan kiinteinä ja päättely etenee ankkuroimaan ja ”pätevoittämään” avainkäsitteitä. Tällöin vain sulkeudutaan ontologisiin kehiin. Historia – aikalaisajattelujen koherenssien analyysi – voisi olla yksi työkalu, jolla edes tietynlaista yleiskatsauksellista etäisyyttä ja käsitteiden käyttöyhteyksien ymmärtämistä olisi mahdollista saada.

"Yleiskäsitteet noituvat ymmärryksemme" – Wittgenstein.

Ajatushistoriallinen kartoitus on *erilaatuinen* operaatio kuin kuvauksen ja selityksen antaminen. Pyritään vastaamaan kokonaan toisen tason kysymyksiin. Historian näkökulma ei pyri antamaan ilmiöille "lopullisesti oikeaa" tai edes "parempaa" selitystä, vaan yrittää ensin jäljittää syyt sille miksi selitykset ovat olleet eri aikoina niin erilaisia. Historia – aikalaisajattelujen koherenssien analyysi – on yksi työkalu, jolla edes tietynlaista yleiskatsauksellista etäisyyttä ja käsitteiden käyttöyhteyksien ymmärtämistä on mahdollista saada. Silloin myös nykyhetki näyttäytyy erilaisessa valossa.

Omasta kartesiolaisesta aikalaisrationaalisuudestamme suoraan juontuu että nimenomaan lisääntyneen individualismin yhteisöopilliset projektiot – sellaiset kuin demokratia ja liberalismi – ovat tarkastelun keskiössä. Kansallisvaltiot ovat eriytyneen yksilöminuuden projektioita, samoin fysiokratian ja liberalismien muodostama aatejatkumo, ja demokratia ja liberalismi saivat opilliset muotoilunsa valistusajan yhteiskunnallisessa elämänmuoto-ilmapiirissä. Ei siis mikään ihme että demokratia ja liberalismi, politiikka ja talous – veljekset kuin ilvekset – ovat nykyisin niin kiinteästi toisissaan kiinni että ovat myös toistensa kurkuissa kiinni.

Ajatteluamme ja elämänkohtaloitamme määrävien ideologisten vastakkainasettelujen suhteen pätee säännönmukaisesti, että katkerimmat taistelut käydään siellä missä on suurin tarve tehdä pesäeroa oman peilikuvan kanssa. Kaksi todella erilaista ideologiaa – siis sellaista jotka nauttivat aatteellisen ravintonsa todella eri lähteistä – harvoin herättävät toisissaan sellaista tuhoamistarvetta kuin mistä esimerkiksi kertovat kristillisten lahkojen keskinäiset vainot. – Poliitiikka ja talous ovat saman historiallisen kehityksen "lahkoja", ja siksi irtiötöt ovat niin kipeitä.

Uuden ajan ajatushistoriallinen tarkastelu fokusoituu liberalismiin. Siis aatteeseen, josta sen kannattajat sanovat että se niukimmillaan perustuu vaatimukseen negatiivisen vapauskäsitteen kunnioittamisesta. Muu on vain "muovautunut" sen ympärille. – Tosiasiassa tuo "muovautuminen" on historiallinen ilmiö eikä suinkaan mitenkään "vaatimaton", vaan itse asiassa pahimmanlaatuinen todellisuudentajun vamma mitä kartesiolainen yksilön eriytymiseen ja ulkomaailman objektivoimiseen perustuva rationaalisuus on voinut tuottaa. "Raha" kartesiolaisena mittana on todella valtava ajatusharha – siinä uusi aika on pettänyt itsensä ja elättää tosiasiassa keskiaikaista, pohjimmiltaan uskonnollislaatuista kaikkivoipaisuuskuvitelmaa.

Kun sanomme esimerkiksi "Jokainen saa tehdä omilla rahoillaan mitä tahtoo", tässä lauseessa ei ole ainoatakaan käsitettä joka olisi ongelmaton. Itse asiassa koko lause on muodostettu aivan harhaisilla mielikuvilla. Ihmisen minäidentiteetti on historiallista ja sosiaalista muodostetta, "rahat" eivät koskaan voi olla "omia", koska raha on sosiaalinen muodoste ja osin sopimus, ja "tahto" on ehkä kaikkein ongelmallisin käsite – tahto on alunperin yhteisöominaisuus, kollektiivinen toiminto, jolle historiallisen individualisaation myötä on muodostunut yksilökokemuksellinen sisältö.

Olemme tottuneet puhumaan "taloudesta" ikään kuin se olisi tiedonala, tai jopa tieteenala. Opillisuus taitaa olla kirkas- ja puhdasoppisinta näiden ääri-liberalistien piirissä.

Oma kantani on lähinnä yritystä hajottaa tämä ajatushistoriallinen legitimaatio – ihan sieltä kartesiolaisen järjen syntyhetkiltä nykyiseen täydellistymään asti – ja tuoda mukaan muut ihmistieteet, sosiologia, psykologia, ryhmäpsykologia. Niidenkin ongelmat meille riittäisivät -- ei meillä ole toistaiseksi ihmistieteissä edes pätevää ihmiskuvaa – eikä niiden tarvitsisi kertautua keskiaikaista uskonnollislaatuista pyhitystä nauttivalla "talouden" ajatusalueella.

– Nämä ylläolevat lauseet ovat likimain pelkästään toistoa siitä mitä tähän mennessä on jo sanottu. Sanoisin vielä näin: jos lukija ymmärtää näistä teksteistä edes jotain olennaista, hän ei kysele sellaisia kysymyksiä kuin yleensä talouskeskusteluissa kysellään. Mutta se sokeus, joka keskuudessamme vallitsee, ei ole kenenkään yksityisen, vaan se on nimenomaan tyypillistä aikamme individualistista sokeutta.

⁹⁾ Elämme eräänlaisessa hullujenhuoneessa, jossa niillä joilla on eniten valtaa on vähiten ymmärrystä.

Keskiajan teokraattisessa maailmanjärjestyksessä ihmiset selittivät aivan kaiken Jumalan tekoina ja tahtona, ja aivan vastaavasti me taloususkonnon talousteokratian maailmanjärjestyksessä elävät ihmiset selitämme kaiken "taloudellisten realiteettien" vaikutuksina.

Jopa keksinnöt. Talusliberalisteille tekisi hyvää lukea esimerkiksi Egon Friedellin "Uuden ajan kulttuurihistoria", jonka kolmessa osassa käydään läpi noin 1300 niin tieteen kuin taiteen kehitykseen pysyviä jälkiä jättäneen ajatusvaikuttajan elämäkerrat – eikä heistä löydy yhtäkään jolle raha olisi toiminut motiivina.

Raha ei kerta kaikkiaan auta ihmistä ajattelemaan yhtään paremmin. Silti kaikki valta yhteiskunnassamme on niillä jotka eivät maailmasta juuri muuta ymmärrä kuin "talouden" ja "rahan".

No, luulen kuitenkin, että ainakin jotkut jollakin lailla tajuavat että jokin aivan viime aikoina finanssitalouteen ilmestynyt tekijä on täysin hallitsematon – ja sillä lailla uusi, ettei taloushistoriasta ole apua kaaoksen hallitsemisessa.

Mutta toimijat toimivat, eikä heille ole suotu ajattelun lahjaa. Toiminnan legitimoiva olemassaoleva todellisuus, ja toiminnalla hallitaan vain niitä toimia joihin osallistutaan. Kokonaisuus ei ole kenenkään "hallinnassa", mutta silti taloudessa on kyse nimenomaan kokonaisuudesta, ei yksittäisten tapahtumien summasta. – Talous ei ole mikään oksymoroni, hayekilainen ”hajautetun järjen systeemi”.

Poliitikot osaavat ajatella kokonaisuuksia vain ideologioiden kantimissa. He ovat kantansa ja ryhmänsä valinneet, eikä tämä ryhmittäminen suinkaan auta heitä ajattelemaan yhtään paremmin. Poliitikko elää itsepetoksen ja petoksen häilyvässä välimaastossa. Olen tuntenut elämässäni satoja poliitikkoja, mutta toistaiseksi en ole osannut kunnioittaa ainoatakaan.

En tiedä onko mitään tehtävissä. Hyvin harvat tajuavat miten isoista asioista on kyse – kokonaisista historiallisista ajatusperinteistä, ajatuslaaduista, ajatusvirheistä. Virheet ovat niin tavattomia, ettei niitä ikään kuin tavallisilla sanoilla voi oikein kuvatakaan.

Kuka tajuaa mitä se merkitsee, että eurooppalainen ihminen eli tuhat vuotta keskiajalla kokien totena että maailma hänen ympärillään muodostui "Jumalan teoista ja tahdosta"? Kuka tajuaa, ettemme me ole sen viisaampia – että talousteokratia on aivan yhtä valtava harha kuin mitä teokratian maailmanjärjestys oli?

Aikanamme me tulimme koulusta jossa opimme ulkoa luettelemaan mm. Jaakobin poikien nimet. Oliko se ihan täysijärkistä touhua? Nyt niille tosiaan opetetaan liberalistisia talouskliseitä – kuinka joko tuhlaat tai säästät saamasi euron. Ja miten siitä syntyy se "talous". Ei sitä oikein tiedä pitäisikö siinä itkeä vai nauraa.

Talous ja tiedonfilosofia – puhumisen turhuus

1.

Kolmen- neljänkymmenen viime vuoden aikana maailmassa on tapahtunut rahaekspansio, rahatalouden autonomisoituminen ja muuttuminen omaksi operaatioalueekseen, jolla toimimiseen talouden parhaat älyt keskittyvät. On tapahtunut rahatalouden ja reaalityalouden irtoaminen toisistaan, eivätkä puntit tässä kahtiajaossa ole menneet tasan, vaan lopputuloksena on ollut reaalitymaailman alistaminen vastaamaan rahataloudessa puhallettujen arvokuplien lunastamisesta.

Tätä gigantista taloustodellisuuden muutosta kuvaavat luvut ovat hyvin selviä – vielä 70-luvun alussa noin 95 prosenttia kaikista maailman rahaliikkeistä tapahtui reaalitytaloudessa, eli ostettaessa ja myydessä tavaroita tai palveluja, ja vain noin 5 prosenttia oli niitä, joissa ostettiin ja myytiin rahaa itseään. Nyt nuo luvut ovat enemmän kuin päinvastaiset, enää muutama prosentti rahaliikkeistä tapahtuu reaalitytaloudessa.

Vaikka luvut ovat selviä, silti suurin osa ihmisistä ei vielääkään ymmärrä, etteivät entiset, reaalitytalouden maailmassa syntyneet ja siellä paikkansapitäneet taloudelliset "totuudet" enää päde. Elämme edelleen talouden "ikuisiksi" käsitettyjen sääntöjen mukaan, vaikka kaikki talouden "realiteetit" ovat kääntyneet päinvastaisiksi.

Näiden sääntöjen mukaan esimerkiksi velkaa "annetaan" ja "otetaan", ja velanantaja on velkaa myöntäessään armollinen ja velanottaja vastaavasti nöyrä – ja jos velat uhkaavat jäädä maksamatta, velkojan oikeudet ovat ensisijaisia, velanottaja taas joutuu vastaamaan maksukyvyttömyydestään. Tällainen käytäntö oli sekä moraalinen että toimiva silloin kun valtaosa taloudesta oli reaalitytaloutta, mutta onko se sitä enää maailmassa, jossa lainakauppa on aktiivista operatiivista toimintaa, joka on valmis lakaisemaan tieltään likimain koko reaalitytalouden voidakseen toteuttaa omat puhtaasti numeeriset "lakinsa".

Rahatalouden ekspansiota voitaisiin ehkä kuvata sananparsilla. Entisessä reaalitytalouden maailmassa velkaa syntyi kun joku "söi enemmän kuin tienasi". Asiat tulivat kuntoon, kun kiristettiin vyötä ja tehtiin ahkerammin työtä. Nyt aktiiviselle sijoitus-, laina- eli velkakaupalle syntyy sitä enemmän edellytyksiä mitä enemmän ihmiset tekevät töitä ja tienaa. Ongelmamme eivät ratkeaisi, vaikka tekisimme töitä kymmenen kertaa enemmän ja ahkerammin – se vain satakertaistaisi rahatalouden ylivallan ja "laillistaisi" sen operatioita entisestään.

Sääntöjen muuttuminen päinvastaisiksi ei edes riitä – erilaisia raha-arvoja synnytetään rahataloudessa niin paljon, ettei reaalitytalous edes teoriassa pysty koskaan luotuja arvokuplia lunastamaan. Arvot elävät omaa elämäänsä, ostavat ja myyvät itseään ja toisiaan, ja seurauksena on ollut kaaos autonomisoituneen rahatalouden alueella. Se ei pelasta reaalitymaailmaa, vaan vie viimeisetkin mahdollisuudet hallita talousajattelulla todellisuutta.

Meidän pitää nyt kysyä, miten tämä realiteettien päällelleen kääntyminen on mahdollista. Miten "velasta" tuli uusi maailmanhallintamuoto, lainakaupasta vallan väline? Miten "raha" lakkasi olemasta vain mitta ja väline, ja siitä tulikin toimijasubjekti?¹⁾

2.

Taloudella on moraalinsa, ja se on luottamuksen moraaliksi. Rahaa rahana ei olisi olemassa ilman luottamusta. Luotamme rahan ostovoimaan – laajemmin ottaen siihen että raha paitsi omaa arvoa, voi myös varastoida ja ikuistaa arvoa, ja siirtää arvoa kaupasta toiseen.

Tavallisesti rahateoriat tyytyvät toteamaan rahan olevan "arvon mitta" ja viittaavat "luottamukseen" jonkinlaisena sopimuksellisenä asiana. Sopimuksellisuutta voidaan tällöin ajatella täysin järkipäisenä elementtinä, jolloin luottamuksen moraalista komponenttia ei tarvitse vaivautua ajattelemaan. Tässä tapahtuu väärä järjeistäminen, jossa aivan olennainen laatutekijä putoaa talousajattelumme horisontin ulkopuolelle. Moraali on kaivettava esiin, jos mieli hallita raha-ajattelua.

Kaikki tuntemamme luottamus perustuu siihen perusturvallisuuteen jota varhaisessa lapsuudessa saamme osaksemme. Vastasyntynyt ihmislapsi on avuton olento, joka osaa vain huutaa nälkänsä – mutta kun ruokaa annetaan, vähitellen kasvaa luottamus siihen että tyydytys tulee ajallaan. Lapsi elää hoivaajansa kanssa symbioosissa, ja jokaisen pienen ihmisen tajuntaan piirtyy ensin hahmo "sinä", ja vasta myöhemmin muodostuu "minä". Tästä ihmis- ja itseidentiteetin synnyn marssijärjestyksestä johtuen elämme aina kaikki ikään kuin toistemme sieluissa, ja kaiken, minkä teemme toisillemme, sen teemme myös itsellemme, itsessämme.

Olemme lajityypillisesti sosiaalisia olentoja, ja sosiaalisuuden tosiasiaa seuraa myös moraalin tosiasia. Tapa jolla luottamus ja moraaliksi kietoutuvat toisiinsa on meille lajityypillinen. Samaan lajityypilliseen synty-yhteyteen liittyy myös hoivaavan hahmon edustama kaikkivoipaisuus – perusturvallisuus, perusluottamus ja kaikkivoipaisuus ovat jokaisen ihmismielen pohjalla olevia peruselementtejä, joiden varaan ja päälle kaikki myöhempi tieto rakentuu.

Kannattaa huomata, että nämä perusasiat ovat myös maailman kaikkien uskontojen tyypillisiä rakennusaineita.²⁾ Maailmasta ei liene tähän mennessä löytynyt ensimmäistäkään ihmisyyhteisöä, jossa ei esiintyisi jonkinlaista uskonnollisuutta. Uskonnollisuuden on oltava jokin meille ominainen, kehityksellisesti alkuperäinen ajattelulaatu, ja sellaisena meidän tulisi sitä myös käsitellä ja ymmärtää – sen sijaan että pidämme uskontoja oppeina, joiden opinkappaleiden "totuudellisuudesta" turhaan ja älyttömästi kiistelemme.

Tämä pitäisi ymmärtää myös maailman nykyisen valtauskonnon, taloususkonnon suhteen. Meidän pitäisi pyrkiä ymmärtämään niitä "rahaan" liittyviä inhimillisten perustuntemusten pohjatekijöitä, joiden varaan ajatushistoriassa kehittyneet "tiedolliset" talousopit ovat kehittyneet. Ellemme ymmärrä "rahan" olemuksessa toteutuvaa perusluottamusta ja rahaan liittyvää pohjimmiltaan uskonnollislaatuista kaikkivoipaisuuskuvitelmaa, älymme luistelee vain pintatasolla. Väittelemällä kapitalismista tai sosialismista järjeistämme vain numeroita tavalla, joilla numeroihin piiloutuva alkuperäinen magia ei meille paljastu.

3.

On tavallaan traagista, että ihmisen kaikki ajattelu aina perustuu johonkin pohjimmaiseen perusvarmuuteen – perusturvallisuuteen ja perusluottamukseen. Vaikka ajatuksemme toisaalta muodostuvat myös kehityksellisesti myöhäsyntyisemmistä "tiedollisista" käsitteistä, ajattelumme rajat asettuvat siihen missä tiedolla voimme tukea varmuuttamme – olemme hyvin vastentahtoisia ottamaan vastaan perusturvallisuuttamme uhkaavaa tietoa tai luopumaan perusluottamusta ylläpitävästä tiedosta.

Viime vuosisadan ehkä eniten keskusteltu tiedonfilosofi Ludwig Wittgenstein puhui elämänsä loppupuolella kaikelle ajattelullemme ominaisesta "varmuudesta", ilmiöstä, joka ilmeisesti on niin yhteisöille kuin yksilöajattelulle tyypillinen. Tämä "varmuus" on eräänlainen ajattelumme pohjatekijöihin kutoutuva kiinteä käsitteellinen runko – jotain sellaista, jonka voisi kuvitella jonkinlaisena "annettuna totuutena" siirtyvän sukupolvelta toiselle. Vain tällaiselta annetun "varmuuden" pohjalta voi esimerkiksi kriittinen epäily tulla mahdolliseksi.

Tarvitsemme siis sekä annettua varmuutta että kriittistä epäilyä. Annettu varmuus pitää yhteyttä koko inhimillisyytemme perustavanlaatuisiin pohjarakennelmiin, perusturvallisuuteen ja -luottamukseen, kun taas kriittinen epäily toimii kehityksen ja muutoksen sekä lisääntyvän tiedollisen todellisuudenhallinnan työkaluna. Jos kysytään, mikä suhde näillä ihmiselämän erisuuntaisilla pyrkimyksillä on keskenään, meidän pitäisi epäröimättä myöntyä siihen että perustukset ovat olennaisia. Edistyminen perusturvallisuuden ja uudistumisen rajapinnalla on aina vähemmistö vetoista ja pienimittakaavaista.³⁾

Tiedollinen edistyminen on ollut aina sitä että kehitämme uusia käsitteistyksiä, jotka kuvaavat todellisuutta aina totuudellisemmin. Saavutamme käsitteiden kautta todellisuudenhallintaa, ja tässä käsitteiden rukkaamisessa ovat olleet mullistavia erityisesti eurooppalaisella uudella ajalla vaikuttaneet ajatteluparadigmat – empirismin, luonnontieteiden, tekniikan ja teollisen hyvinvoinnin maailmaa muuttanut vaikutus on ollut historiassa aivan ennennäkemätöntä.

Samaan aikaan kuitenkin talousajattelumme on jäänyt uskonnollisuuden asteelle – siinä jyllää yhä keskiaikainen "ptolemaiolainen" maailmanjäsenitys, kun talousajattelussa "realiteetit" asetetaan talousmaailman keskipisteestä, taloudellisesta toimijasta käsin. Samoin "rahassa" jäi elämään pohjimmiltaan uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma. Nämä talouden uskonnollislaatuiset ominaisuudet ovat viimekädessä vastuussa siitä, että talousajattelun historiallisesti täydellistyessä rahan kaikkivoipaisuusominaisuudet ovat ottaneet vallan, rahatalous on autonomisoitunut ja irronnut reaalitaloudesta, eikä rahatalousajattelulla enää hallita todellisuutta.

4.

Opit, joilla talousrationaalisuutta uudella ajalla on muotoiltu, ovat kaikki harhaisia. Esimerkiksi liberalistinen talousoppi syntyi valistusajalla hyvin harhaisen, yli-ihanteellisen ihmiskuvan varassa. Yhteisön ja yksilön suhdetta ei aikalaisrationaalisuudessa koskaan käsitteellistetty hyvin – päinvastoin, yhteisön ja yksilön suhde oli yksi koko aikakauden selvittämättömmistä ongelmista. Niinpä liberalismissakin "vapaa toimijan" idealismi loi pohjat paradigmaattisille opillisille harhoille.

Vaikka ihmisen lajityypilliset yhteisöominaisuudet ovat ensisijaisia yksilöominaisuuksiin nähden, yhteisöt saivat eurooppalaisen uuden ajan individualistisessa ajattelussa väistyä yksilötoimijasubjektien tieltä. Individualismin harhat ovat kasvaneet sokeuden asteelle, ja nyt elämme hyvinkin atomististen yksilöyksikköjen todellisuudessa. Emme osaa edes ylimalkaan nähdä yksilöitä ryhmäsidonnoina olentoina, emmekä talousajattelussammekaan pysty tekemään käsitteellistä selvyyttä yhteisöä ylläpitävän julkistalouden ja yksityisen talouden välille.⁴⁾

Julkistalouden ja yksityistalouden opillinen käsitteellistäminen on ollut harhaista, vain talousideologista ja -opillista, ja tästä käsitteellistämisen puutteellisuudesta johtuen myöskään raha-auktoriteettia ja sen roolia ei ole koskaan pystytty täsmällisesti määrittelemään. Siksi taloushistoriamme on sarja erilaisia yrityksiä sitoa rahan arvoa johonkin vakautta tarjoavaan absoluuttiin.

Puutteellinen raha-auktoriteetti on mahdollistanut rahaan jo alunperin liittyneen, pohjimmiltaan uskonnollislaatuisten kaikkivoipaisuuskuvitelman puhtaaksiviljelyn. Rahatalouden ja reaalitalouden toisistaan irtoaminen on loppujen lopuksi vain täydellistynyt muoto uudella ajalla tapahtuneesta yksilön ja yhteisön toisistaan eroamisesta, yksityistalouden ja julkisyhteisön eri suuntiin menevistä tarpeista.

Systeemivirhe syntyy, kun talouden kokonaisuudessa voidaan raha-auktoriteetteina toimivien legitimaatiolla luoda raha-arvoja, joille systeemin paraskaan mahdollinen toiminta ei riitä katteeksi. Voidaan siis esimerkiksi irrottaa systeemistä enemmän rahaa sijoituspääomaksi kuin mihin systeemin toiminnalla olisi varaa.⁵⁾ Tätä ei pidetä kelvottoman, harhaisen ja huonon raha-auktoriteetin vikana, vaan siitä syyllistetään systeemi, reaalitalouden toimijat ja julkistalouden kautta tavalliset veronmaksaja-kansalaiset, joilta auktoriteetin sijoittamat luottosummat yritetään keinolla millä hyvänsä ulosmitata.

Systeemivirheitä ei nähdä, koska taloudelliset käsittekkoneistot ovat historiallisesti kehittyneet yleisesti ottaen enemmän peittämään talousrationaaliiteetin heikkouksia kuin paljastamaan harhoja. Ne ovat olleet taloususkonnollisen perusturvallisuuden varjelua. Tässä suhteessa kumpikin liberalistiselle käsitteenmuodostukselle pohjautuva talousoppi, kapitalismi ja sosialismi, ovat yhtä etäällä realismista. Talousrationaalisuuden harhat olivat jo uuden ajan alussa talousajattelumme sisäänrakennettuja, eikä niiden täydellistymistä voinut mikään estää.

5.

Jokainen joka edes jollakin tavalla ymmärtää miten syvältä eurooppalaisen uuden ajan ajattelun rationaalisuusharhoista nykyinen rahatalouden ja reaalitalouden toisistaan irtoaminen on seurausta tietää, ettei millään systeemikorjauksilla voida enää taloutta vakaannuttaa. Kaikki korjausliikkeet vain tulevat lisäämään hallitsemattomuutta. Systeemissä ei ole sitä ominaisuutta, jonka varaan vakaus voisi rakentua.

Meidän on ehkä todettava taloususkonnosta sama minkä valistusajan kriittisin henki Voltaire totesi Herakles-huronin suulla yleisesti uskonnoista, suunnilleen: "Jos niissä olisi edes yksi totuuden siemen, se olisi jo vuosisatojen varrella siilautunut esiin ja loistaisi nyt totuutena kuin aurinko taivaalla."

Ehkä meidän olisi muutettava kaikkien talouspuheidemme sävyä. Kaikki opillinen väittely on tyhjää taloususkonnollista oppikiistaa. Siitä ei ole todellakaan sen enempää hyötyä kuin pitkän historian sivu on ollut hyötyä erilaisten uskonlahkojen keskinäisistä oppiriidoista. Sytyttäviähän ne tietysti ovat olleet, ja paljon on inhimillisiä perustuntoja uskonnollisissa kysymyksissä myllerretty – että tehdäänkö esimerkiksi ristinmerkki kahdella vai kolmella sormella – mutta taloususkonto ei kyllä opillisella käsiterukkauksella muutu uskonnosta tiedoksi saati tieteeksi.

Vaikutusyritykset kannattaisi suunnata ihan asennetasolle. Ihmisiä pitäisi rohkaista buuaamaan⁶⁾ joka kerran kun joku numeerisesta "kasvusta" puhuva tai koottujen tai tyhjästä luotujen sijoitussummien legitimiisyyttä itsestäänselvänä pitävä päättäjä tai toimija avaa suunsa.

Taloususkonnon totuudellisuuden epäily ei enää riitä. Tämän uskonnon saarnamiehet tulisi jo nähdä naurettavina – niin vilpittömästi kuin joku heistä itse omaan asiaansa uskookin.

(*Verkkolehti Uusi Suomi Puheenvuoro-blogi 9.2.2012*)

1) On mahdollista ajatella, että muinaisissa korkeakulttuureissa tehtiin kaikki työ jumalten kunniaksi. On mahdollista myös eläytyä siihen tapaan, jolla aika mahdollisesti katosi näissä kulttuureissa. Uskonnoissahan jumalat ovat ikuisia, ja esimerkiksi antiikin kreikkalaisten miellemaailma, ideamaailma, koostui eräällä tavalla ajattomista todellisuuden "pysäytyskuvista".

Kysymys, joka meidän pitäisi nyt taloususkonnon vahvistuessa ja kehityksen taantuessa kohti kasvottoman kaikkivoivan rahan hallitsemää ja tunnustuksellisesti taloususkonnollista taloustotalitaristista järjestelmää esittää, kuuluu: miksi me sallimme itsellemme "rahan" ajattoman, historiattoman, laaduttoman ominaisuuden? Miksi emme enää pysty pitämään yhteiskuntaa yhteiskuntana koossa, vaan kuvittelemme että ellei se pysy "talouden" laeilla koossa, se ei voi pysyä minkään muunkaan "lain" avulla hallinnassa?

Miksi me emme ylimalkaan pysty käsittämään "taloutta" taantuneena uskonnollisena ajattelulaatuna? Miksi yhä joillekin on jopa vaikeata ajatella ja puhua rahataloudesta ja reaalityaloudesta *laadullisesti* eri asioina – vaikka tämän ilmiselvempää totuutta tämän päivän taloudesta tuskin voidaan edes muotoilla?

2) Luulenpa että kaikki addiktiot palaavat jollakin tavalla perusturvallisuuden puutteeseen ja häiriöihin – joten en pidä myöskään mitenkään ihmeellisenä sitä jos rahanhimo näyttäytyy samanlaisena aktivoitumisena aivoissa kuin vaikkapa viinanhimokin.

Etologinen toimintadraivi voi olla ns. "yrittäjähengen" takana. Nämä ihmisethän ei yksinkertaisesti pysty olemaan toimimatta. – Esimerkiksi ajattelemaan pysähtymien aiheuttaa suunnatonta ahdistusta, ja siksi he mielellään kuittaavatkin kaikki pohdiskelut "pelkäksi sanahelinäksi".

Yrittäjät eivät koskaan lakkaa tavoittelemasta sitä seuraavaa päämäärää, koska mikään ei heitä milloinkaan pysty tyydyttämään. Tämä johtaa siihen, etteivät he ajattelussaan pysty edes eksplikoimaan erilleen keinoja ja päämääriä. – Ja huomautan, että kaikelle talousajattelullemme myös reaalityalouden tasolla on aika ominaista kyvyttömyys erottaa päämääriä ja keinoja toisistaan.

Talospoliitikon puhe on kuin kammesta väentäisi. Siinä toistuvat termit kuten "kasvu", "dynaamisuus", "vastuullisuus", yms – ja kaikille näille termeille – mielteille – on ominaista tietty ajattomuus ja historiattomuus, eli kyvyttömyys ajatella reaalityalouksessa ja -tilanteessa päämäärärationaalisesti.

Mutta tietysti nämä talouden ajattomat ominaisuudet, siis psyykkisesti taantuneet ominaisuudet, perusturvallisuuteen ja kaikkivoipaisuuteen palautuvat ominaisuudet – tai siis jonkinlaiseen "talousjuoppouteen" kuuluvat ominaisuudet, kuten sanottu – läpäisevät ihan kaikkea talousajatteluamme. Talusteoriasta sananparsien "totuuksiin". Poliitikasta arkitodellisuuteen.

Sen näkee siitä miten mikään ei riitä. Kuten liberalisti ei ole koskaan kyllin "vapaa", vaan aina on saavutettava vielä suurempi vapaus, samoin on taloudessa aina "kasvatettava kakkua ennen sen jakamista", eikä kakku tule koskaan tarvittavaan jakamiskokoon – aivan samoin kukaan yksityinen ei ole koskaan kyllin "rikas", vaan aina on jotain uutta tavoiteltavaa, jne.

Rahan kaikkivoipaisuuskuvitelma lumooa ymmärryksemme. Olemme tässä suhteessa venyttäneet pohjimmiltaan kartesiolaiset dualismimme melkoiseen ääripisteeseen. Kaikkein "vaativimmista", "vastuullisimmista" ja "aikuismaisimmista" työtehtävistä vaadimme palkkioksi kaikkein suurinta mahdollista lapsenomaista kaikkivoipaisuuskuvitelmaa edustavan korkean rahapalkan. Se on melkoista elämänvalhetta ja harhaa.

Se että rikkaat ovat ihmisinä sellaisia-ja-sellaisia – no, ovathan he – ei esimerkiksi Egon Friedell, joka kirjasi mammuttimaiseen ”Uuden ajan kulttuurihistoriaansa” noin 1300 pysyviä jälkiä jättänyttä tieteen ja taiteen vaikuttajajaksilöä, pystynyt esittämään oikeastaan yhtäkään jota olisivat motivoineet rahalliset palkkiot. –

Eurooppalaisessa kulttuurihistoriassa yksinkertaisesti ei ole ensimmäistäkään rikkauksien kahmimiseen keskittynyttä neroa tai ylimalkaan rikasta ja taiteellisesti lahjakasta ihmistä. – Ajatushistoriallisesti on niin, että nämä eurooppalaisen uuden ajan talouden tuottamat rikkaat ovat enemmän *seuraus* taloutta koskevan yleisen ajattelun dynamiikasta kuin *syy* oikeastaan mihinkään, edes omaan ”sikamaiseen” addiktioonsa.

3) Miksi me kuvittelemme että jokin ”totuus” ylipäänsä olisi ”ikuinen”? – Ehkäpä se on seurausta kyvyttömyydestä sietää syvempää älyllistä epävarmuutta. Voi olla että rintamajako varmuuden ja epäilyn, totaliteetin ja uusiutumisen välillä korostuessaan muuttuu historiattomaksi. Kun lukitsemme mieleemme, voi vaikuttaa siltä kuin jokin asetelma olisi vallinnut kautta aikojen – aina. Siitähän ei koskaan ajassa – aikalaistodellisuudessa – ole kysymys, vaikka varmuus wittgensteinilaisittain on aina edellytys kriittiselle epäilylle.

Asetelma ei voi olla se, että varmuus = paha, kritiikki = hyvä. Nämä ovat molemmat aina yhtä tarpeellisia komponentteja. Hyvä ajattelu aikalaistasolla solmii uusia suhteita uusien käsitteiden – käsitteiden käyttötapojen – ja kaiken pohjalla olevan varmuuden välille.

Pinnallisten ”talouskriitikkojen” tragedia on siinä että he edustavat jotain näennäistä – heistä ei ole todellista uhkaa totaliteetille. He ovat jonkinlaisia todellisen kritiikin korvike-ilmioitä. Ollakseen kultturellisesti moitteetonta eliitti tarvitsee kritiikin korvikkeet. Tavallaan voisi sanoa, että falski anarkia riittää kapinallisuudeksi.

Falski talouskritiikki pitäytyy opillisten ismien ja niille ominaisten avainkäsitteiden – ymmärrystä noituvien yleiskäsitteiden – puitteissa. Oikeisto - vasemmisto, konservatiivi - liberaali -jaot ja muut vastaavat määritelmälliset vastakohta-asetelmat eivät koskaan riitä kuvaamaan koko tilannetta.

Mielikuvat niissä jäävät tasamaalle, taistelukentälle johon opilliset rintamat asettuvat – kun taas tosiasiallisesti vaikuttavimmat kytkennät tapahtuvat ajattelun ”syvyysuunnassa”. Meidän pitäisi siis pystyä ikään kuin opillisten pintojen läpi poraamaan yhä syvempiä reikiä, kunnes päästäisiin käsiin koko uudelle ajalle ominaisiin paradigmaattisiin rationaalisuusharhoihin.

4) Amerikka on karikatyyri eurooppalaisesta valistuksesta, siis siinä mielessä myös eräänlainen totuus Euroopasta. Paljon liberalistista isäkapinaa, oidipaalisia veljestenvälisiä kilpailuasetelmia – lopulta kapina kukistetaan omaksumalla ja sisäistämällä patriotismi, isän arvot ja asenteet.

Vailla historiallista perusturvallisuutta kasvanut kansakunta on korvannut perusluottamuksen puutetta juurikin kehittämällä blogissakin mainittua sopimuksellisuutta. Se ei jää siellä älylliseksi, se on ihan kokemuksellista.

Amerikkalaiselle ajattelulle on tyypillistä legitimoida totuusarvoja sosiaalisin sopimuksin. Esimerkiksi oikeudenkäynneissä valamiehistön päätöksillä on totuusarvo. Tämä on vähän paradoksaalista, mutta historiallisesti ottaen palautettavissa suuren yhtenäisen yhteisöllisen perinteen ja kulttuuria luovan taustajärjestelmän puuttumiseen.

Amerikka on eurooppalaisen irtolaisväestön, seikkailijoiden ja onnenonkijoiden, karkotettujen rikollisten, laivalasteittain rahdattujen huorien ja orjien asuttama ja kansoittama manner, jossa poikkeavat ja kummalliset lahkot saivat mahdollisuuden muodostaa yhdyskuntia. Niitä kannusti Unelma Vapaudesta, mutta vaelluksesta Uuteen Maailmaan muodostui kuitenkin eräänlainen Uuden Ajan Ensimmäinen Exodus, jossa kaikki hienot ideat haaskautuivat. Sosiaalisuus taantui primitiivisen lauma-aggression tasolle ja sotaisuus korvasi kulttuurin.

Suuri amerikkalainen myytti nousee yksilön vapaudenkaipuun pohjalta ja keskittyy taiteessa toistamaan sankaritarinan teemoilla amerikkalaista unelmaa, taistelevan yksilön menestystarinaa. Menestyminen mittaa Amerikassa kaiken. Totuus ja valhe, oikea ja väärä, kaunis ja ruma saavat siunauksensa siinä missä niiden avulla nousee kunniaan.

Kukaan ei tunnu erityisesti häiriytyvän paradoksista joka liittyy siihen teoreettiseen ja käytännölliseen mahdottomuuteen, että uudet totuudet, poikkeuksellisen herkkä oikeudentunto tai symbolirikas syvälinen taide saattaisivat aidosti puhutella niin sanottua suurta enemmistöä.

⁵⁾ Perunasäkki voisi olla hyvä raha. Sillä olisi se ominaisuus, että ellei sitä syötäisi se ei säilyisi loputtomiin vaan mätänisi siihen paikkaan.

Numeerisella rahalla tätä "reaaliominaisuutta" ei ole – raha on kaikkivoipainen "arvon" ikuistaja, säilyttäjä, siirtäjä. Siksi "talous" – jos sillä ajatellaan toimintaa jossa tapahtuu raha-arvon muodostusta – on aivan eri asia kuin reaalityodellisuus. Eikä tätä numerotaloutta tule ajatella reaali maailman "totuuksina".

Raha-ajattelu on alusta alkaen harhaista, eikä näitä harhoja – siis talousajattelua – pitäisi edes yrittää kytkeä johonkin todelliseen ilmiöön – todellisiin mittayksiköihin – kuten perunan sisältämiin kilokaloreihin, tms.

Jos perunoita tai tupakoita alettaisiin käyttää rahana – eli ikuistettaisiin niillä "yleistä" arvoa – tällä arvonmuodostustapahtumalla ei kuitenkaan muutettaisi ensimmäistään reaali maailman "totuutta". Maksoipa perunasäkki kuinka monta tupakkaa tahansa, ihmisen päivittäin tarvitsema kilokalorimäärä pysyy periaatteessa samana, samoin kuin se, että tupakointi tuhoaa keuhkoja ja terveyden.

Talousajattelua koskeva ongelma on se, ettei *yleistä* arvoa muodostamalla voida hallita todellisuutta vaikka kuvitellaan että abstrahoinnilla on todellisuutta yleisesti hallitsevia ominaisuuksia. Tästä syystä meidän olisi parasta pitää kaikki talousajattelu talousajatteluna ja reaalityodellisuuden ilmiöt reaalityodellisuuden ilmiöinä. Tämä on hyvin tärkeä rajanveto.

Talousajattelusta ei pidä päätellä reaalityodellisuuteen päin. Nykyinen tilanne, jossa luodut tähtitieteelliset virtuaalisummat raha-arvoja legitimoivat käytännössä "terveen" reaalityodellisuuden alasajon ja julkistalouden kautta valjastavat veronmaksajat "rahan lakien" maksumiehiksi, on periaatteessa juuri sitä, että raha-ajattelusta on päätelty reaalityodellisuuteen. Ajatusliikkeiden tulisi tapahtua kokonaan toiseen suuntaan.

Kokeilut paikallisrahoilla näyttäisivät osoittavan ainakin sen, että rahan taloutta masinoiva rooli voi toteutua kovin monilla tavoilla. Tämä rooli itsessään sisältää kuitenkin jo rahan "arvoon" liittyvät odotukset, joissa on sitten sisäänrakennettuna myös tuo toisissa olosuhteissa niin petollinen kaikkivoipaisuuskuvitelma. Siis se jonka varassa raha muuttuu itsekantavaksi ja alkaa siirtää itse itseään.

Emme voi nähdä näitä kokeiluja kyllin selvästi jotta tietäisimme miten reaali-kiertoon käyttöraajat asettanut raha vaikuttaa esim. hinnanmuodostuksiin. Kuinka se muuttaa kulutuskäyttäytymistä. Miten se muuttaa ihmisten turvallisuudentarpeita – turvallisuuden tavoitteluhan on ruohonjuuritasolla yksi rahan kokoamisen motiiveista. –

Raha on ajattelun muoto, ja raha-ajattelu muodostuu monenlaisista hyvinkin perustavanlaatuisista ja "epäjärkevistä" komponenteista, jotka vaikuttavat rahassa koetuissa "realiteeteissa". Jos rahan reaalisällöllisiä ominaisuuksia – siihen kutoutuneita inhimillisiä perustuntoja – ei oteta huomioon ja ymmärretä, silloin raha "järkeistetään" puhtaasti numeeriseksi abstraktioksi. Silloin päädytään formalismien kohtuuttomaan soveltamiseen ja raha-ajattelun autonomiaan – eli juuri niihin tiedonfilosofisiin mammuttivirheisiin jotka eurooppalaisen uuden ajan "objektivoiva" järki on ansoiksemme asettanut.

Talousteoriat – tai niissä käytetty käsitteenmuodostus – ovat historiallisesti kehittyneet siilaamaan pois rahan maagiset ominaisuudet, jolloin raha-ajattelun harhaisuutta ei tajuta. En usko, että paikallisvaluutta sinänsä voisi poistaa tätä harhaisuutta, mutta varmasti se konstruoi sen uudelleen – etsii ikään kuin uusia ilmiäsuja. Olisiko tuollainen paikallinen ja "pieni" raha sitten parempi todellisuuden hallinnan väline – rakentuisiko sen varassa inhimillisempi ja kestävämpi kulutus ja elämänmuoto kuin kaikkivoipaisuuskuvitelmaa kasvattavan rahan maailmassa – sitä ehkä edelleen kannattaisi jossain kokeilla.

⁶⁾ Tarkoitin varmaan suunnilleen sitä, että meidän pitäisi oppia tunnistamaan heidän puheissaan nuo älyllisesti täydellisen kestäättömät kohdat, kuten esimerkiksi sen että sijoitus- eli velka- eli lainarahasta puhutaan ikään kuin se olisi kuin neitseellisesti tyhjältä syntyneitä ja sellaisenaan vitivalkoisen putipuhdasta – että ikään kuin koko maailma alkaisi jonkinlaisella "tulkoon valkeus"-rahanluomistapahtumalla – ja vasta se ryvettyisi joka ei noita summia saakaan maksetuksi takaisin.

Niitähän ei voi maksaa takaisin koska systeemiltä on viety toimintaedellytykset irrottamalla siitä rahat sijoitustasolle, keinottelutaivaaseen, josta niitä yritetään syöttää systeemiin takaisin korkoehdon kera. Joka kierroksella rahaa irrotetaan enemmän, yritetään syöttää enemmän – eikä itse systeemin toimintaedellytyksiä kukaan edes kysy.

Kun todellisuus on numeroita, ja kun numerot ovat historiattomia ja "alkavat" aina siitä kun ne jollekin tilille kirjataan, seurauksena on ihmisyhteisöjen romahtaminen. Tarvitsisimme yhteiskuntapolitiikkaa joka asettuisi selvästi rahatalouspolitiikkaa vastaan. Sellaista meillä ei näköpiirissämme ole.

Tästä on kysymys. Meidän pitäisi oppia buuaamaan aina kun joku poliittinen edusmiehemme tai -naisemme avaa suunsa ja päästää sieltä sen sammakon että "on pantava suu säkkiä myöten, muuten emme selviä velkaantumisestamme...", "velkaannumme nyt niin-ja-niin nopeasti...", "on tehtävä kipeitä leikkauksia, ne ovat aivan välttämättömiä...". – Näissä asioissa ei ole kysymys veloista, vaan talousrationaalisuutemme harhaisuudesta, jonka varassa on todellisuudentajuntonta kuvitella asioiden ratkeavan.

Uskomattomia juttuja

1.

Ylimäärä mahdollistaa vaihdon, ja vaihto talouden. Talous mahdollistaa symbolisen vaihtovälineen, rahan, ja raha mahdollistaa ylimäärän, jota ei ole olemassakaan. Raha on odotusarvo,¹⁾ sillä on vain väljä ja viitteellinen suhde todellisuuteen. Kun taloudesta tulee rahaohjasteista,²⁾ todellisuudesta tulee toissijaista.

2.

Tuloerojen kasvu mahdollistaa pankkitoiminnan. Pankkitoiminta keskittää talouden painopisteen sinne missä raha tuottaa parhaiten. Siksi tuloerot kasvavat, ja köyhyys jää hoitamatta. Se on se noidankierre, johon EU nyt valaa bensaa liekkeihin kokoamalla pankkiireille lisärahaa, kun pankkitoiminta muuten tukehtuisi omaan mahdottomuuteensa. Siitä seuraa vain maailmanpalo.

3.

Lait ovat niinkuin ne luetaan, samoin raha on niinkuin se lasketaan. Harva tajuaa, että kvantiteetti ja kvaliteetti ovat todellakin eri kategorioita. Mikään määrä ei merkitse mitään sisältöä. Kun rahassa lasketaan, unohdetaan että rahassa voidaan laskea myös kaikenlaista mitä rahassa ei voi laskea. Siksi raha on niinkuin se lasketaan.

4.

Maailmassa on ihmisiä tapettu sen vuoksi etteivät he usko Jumalaan. On tapettu senkin vuoksi, ettei ole rakastanut sota. Ei ole mikään ihme, että ihmisiä kuolee sen vuoksi että pankkiirit saavat viidensadan miljardin sijasta vain neljäsataa miljardia. Siis kvantiteettia, määrää, numeroita, ei mitään tiettyä sisältöä. Ei mitään todellista, mitään totta.

5.

Ihminen voi uskoa kaikenlaisia asioita. Kukaan ei pysty keksimään niin mieletöntä asiaa, etteikö joku siihen uskoisi. Ei ole mikään ihme että melkein kaikki ihmiset uskovat Jumalaan, tai sotaan, tai rahan. Ei ole mitenkään merkillistä että niin moni uskoo "talouden" olevan järjestelmä, joka järjestää ihmisten elämän. Järjestelmä joka ylipäänsä *voisi* järjestää ihmisten elämän.³⁾

6.

Uskotteko että Jumala pystyy luomaan niin ison kiven ettei jaksa sitä itse nostaa? Uskotteko että pankkiirit pystyvät puhaltamaan niin ison sijoitus- eli luotto-, eli velkarahakuplan, ettei sitä kukaan pysty koskaan maksamaan? Uskotteko että he myyvät lisäluottoa niille, jotka uskovat pystyvänsä joskus maksamaan? Uskotteko että maksumiehet raivaavat köyhempiä joukostaan jotta pystyisivät maksamaan pankkiireille paremmin ja vielä enemmän?

7.

Uskokaa pois. Niin se käy. Siinä ei ole järkeä, mutta niin se käy. Rahalla ei ole tekemistä todellisuuden, sisältöjen, kanssa, eikä rahaan siis, edes, sovi vaatia järkeä. Raha on vain numeroita, yksi, kaksi ja kahdeksan. Järjellä taas on tekemistä vain todellisuuden kanssa.

8.

Me elämme aikoja jolloin mennään aivan uskomatonta kohti.⁴⁾ Maailmaa hallitsevat tähtitieteelliset rahasummat, numerot, jotka merkitsevät kaikkea vaikka ne eivät merkitse mitään. Pascal, tai Leibniz, olisi nyt kateellinen. Liitutaalulle, anteeksi fläppitaalulle, voisi vetää kaavan ja sanoa, että se todistaa että Paavi on Antikristus. Että vaikka maailmassa on niin paljon raha-arvoja, että kaikki voisivat kohtuullisesti elää niillä miljoona vuotta, köyhien on silti kuoltava. Köyhät ovat kiusallinen muistutus siitä ettei talous ole totta.

9.

Järjettömyyden ylläpitäminen vaatii aina suurempaa järjettömyyttä. Ymmärrys on noiduttava yhä totaalidemmin. Kasvottoman kaikkivoivan rahan luoma taloustotalitaristinen järjestelmä toteuttaa juuri tätä. Sillä, kuten kaikilla totalitarismeilla aina, on aktiiviset vastuunkantajansa ja lukemattomia lojaaleita kannattajia. Aktiiviset toimijat, individit, aktiiviset yksilöt. Fasismi tarkoittaa sen perversio määrää, jolla yksilöt ruoskivat omaa selkäänsä pyrkiessään tehokkaampaan työntekoon.

10.

Ajatushistorian harrastaja tietää, ettei vallitseva ajattelu koskaan synny tyhjästä tai itsestään.⁵⁾ Paradigmojen elinkaaret ovat vahvoja ja pitkiä. Samoin voi tietää, ettei vallitsevaa ajattelua pystytä koskaan täysin kyseenalaistamaan sen "sisältä" käsin. Kulloisetkin kysymykset ja vastaukset nimittäin syntyvät ja elävät samoilla rationaalisuuden ehdoilla. Niiden on täytettävä samat loogisuusehdot. Esimerkiksi uskontoja on aikalaistasolla mahdotonta kyseenalaistaa niiden omilla argumenteilla.

11.

Niinpä aikalaisajattelu on aina kokonaisuus, jotain kokonaista. Kun esimerkiksi omassa aikalaisrationaalisuudessamme vallitsee individualismi,⁶⁾ se vallitsee, eikä ole sitä ajattelun aluetta, jolla individualismi ei olisi vallitseva hahmotusperuste. Kaikki langat, niin syyt kuin seurauksetkin, johdetaan aina yksilöjen käsiin.

Niinpä kuvitellaan että talous on sitä kun kaksi toimijaa sopii kumpaakin osapuolta hyödyttävän kaupan keskenään. Jokainen on oman onnensa seppä, sanoo liberalisti. Samoin kuvitellaan, että romanikerjäläiset ovat avun tarpeessa olevia yksilöitä. Jokaisen pitäisi kutsua yksi maahanmuuttaja kotiinsa, sanoo entinen presidentti. Hän on niin väärässä, niin väärässä, mutta hän ei ole ainoa presidentti, joka on jossakin, tai monessa, asiassa väärässä.

12.

Nykyajan noitaoikeudenkäynnissä, rasistijahdissa, kuvitellaan että rasisti on yksilö jolla on Paholaisen voimat ja joka haluaa tuhota kokonaisen kansanryhmän. Kokonainen kansanryhmä voi kuvitella näin, huomaamatta että rasismi on yksi sen oma ominaisuus.

Mutta juuri kansanryhmät tuhoavat yksilöitä, eivät yksilöt kansanryhmiä. Totalitarismi huutaa lain avukseen tuhotakseen ajattelevan yksilön. Ilman lakia totalitarismi on avuton, koska se ei osaa ajatella. Totalitarismissa lait ovat aina epämääräisiä ja epäselviä, ja niillä on tarkoituksena luoda pelon ilmapiiri. Se on paras tapa peittää ajattelukyvyttömyys ja vaientaa kritiikki. Kun syyte on järjetön, noidaksi leimattu ei koskaan voi vedota järkeen puolustuksessaan. Jos järki vallitsisi, syytettä ei edes voitaisi nostaa.

Totalitarismi voi lakia soveltaessaan olla ovela, käyttää vähää järkeään sofistin tapaan, irrottaa yksittäiset sanat yhteyksistään, nostaa ne tikunnokkaan ja kas, varjo lankeaa ajattelevan yksilön päälle. Juuri kuten kulloinkin tarve vaatii.

13.

Totalitarismin vahvistautumisen, tehostumisen ja itsesuojelun tarve.⁷⁾ Jostain syystä järjettömyyttä täytyy pönkittää "välttämättömyyksillä" ja pakoilla. Se ei pysy pystyssä itsekseen. Taloudellista järjettömyyttä on pönkitettävä tähtitieteellisiksi kasvaneilla sijoitus- eli velkasummilla. Yhteiskuntatotalitarismia on pönkitettävä sananvapautta säätelemällä. Kaikkein järjettömimmät yhteisöt suojataan kaikkein ankarimmilla laeilla.

14.

Stephen Hawking laskeskeli joskus, kun suurvalloilla oli varastoissaan paljon ydinaseita, että räjäytettiin ne missä päin maailmaa tahansa, niiden ilmakehään aiheuttama säteily olisi riittänyt tappamaan jokaisen ihmisen 16 000 eri kertaa. "Suurvallat voisivat ensi alkuun puolittaa ydinasepelotteensa, ihan uskottavuuden nimissä", Hawking rähisi halvaantuneesta suupielestään. Mitä se kertoo puolustuspolitiikan ja sotilaan järjestä, että "uskottavaa puolustusta" tavoiteltaessa päädyttiin täysin järjettömään tilanteeseen? Mitä se kertoo talouspolitiikan järjestä, että "uskottavaa velkajärjestelyä" tavoiteltaessa päädytään yhteiskuntien vähävaraisimpien eliminoimiseen 16 000 eri kertaan?

15.

Emme tule selviämään sen enempää talouden järjettömydestä kuin sokean individualismimme harhoista. Nämä harhat vain vahvistavat toisiaan. Elämme maailmassa joka on joka suuntaan harhainen – taloususkonnon suuntaan, muiden uskontojen suuntaan, ihmisoikeuksien, kansalaisvapauksien suuntaan.⁸⁾ Järjettömyydelle vahvistusta tarjoava totalitarismi kasvattaa järjettömyyttä individualismin nimissä jokaisella alueella. Fasistit ruoskivat itseään, ja toisiaan, ollakseen tehokkaampia. Kaikki tehokkuusyrietykset kääntyvät itseään vastaan, koska osaamme olla tehokkaita vain samoilla säännöillä joilla ongelmat on aikaansaatu.

16.

En usko että on sitä mahdollisuutta että "kun saamme numerot kuntoon, saamme elämän kuntoon". Sitä mahdollisuutta ei ole. Meidän on joko tajuttava numeroiden harhaisuus tai uhrattava elämämme numeroille. Nämä ovat vaihtoehdot, ainoat vaihtoehdot. Kuljemme nyt uhrien tietä. Jokainen uhri tekee kelkan kääntämisen yhä mahdottomammaksi. Näin on aina ja kaikissa sodissa. Mitä enemmän uhreja, sitä vähemmän kukaan pystyy tunnustamaan että uhrin ovat olleet turhia, pelkkää järjettömyyttä. Että on tehty ja tehdään väärin. Näin järjettömyys ja järki asettuvat vastakkain, ja järki on tuomittu häviämään.

(*Verkkolehti Uusi Suomi, Puheenvuoro-blogi 31.3.2012*)

1) Nykyisin keskustellaan aika paljon tavoista joilla raha luodaan talouteen. Nämä keskustelut käydään ainakin osin uskossa siihen, että olisi mahdollista reformoida rahanluontikäytäntöjä niin että luonnolliset ihmisyyhteisöt – jollainen kansallisvaltiokin on – saisivat rahalla tehtävät operatiot paremmin yleiseen hallintaan.

Reformeja voidaan ajatella monelta kannalta. Esimerkiksi kaiken rahaliikenteen läpinäkyvyys voidaan käsittää demokraattisen yhteiskunnan ominaisuudeksi, ja sitä voidaan pitää tavoiteltavana arvona. Ajatella siis, että rahat ovat yhteiskuntien virallisia asiapapereita, eikä niiden liikkeissä pitäisi olla mitään salattavaa.

Raha-ajattelumme on sairasta historiallisella tavalla – eli talousajattelun hallitsemattomuudessa on kyse tämän määrätyn rationaalisuuden historiallisissa lähtökohta-asetuksissa olevista virheistä. Meidän ei ehkä pitäisi niinkään miettiä kysymyksiä pankkirahasta vs. talousdemokratiasta, tai rahareformeista, vaan ennemminkin selvittää yleisen tiedonfilosofian työkaluilla sitä mikä rahassa ajatusmuotona on lähtökohtaisesti pielessä.

2) Tapa ajatella taloutta ihanteellisesti, siis nimenomaan "kahden välisistä sopimuksista koostuvana laajana verkostona", on suhteellisen nuorta, se on lähtöisin valistusajalta, ja siinä heijastuu hyvin valistuksen yli-ihanteellinen ja yliromanttinen ihmiskuva.

Keskiaikaista perua oli merkantilismi, joka käsitti Jumalan resonanssin eli Kuninkaan talouden jonkinlaisena Suurena Tilikirjana. Ihmiskuvan muutos individualistiseen suuntaan tuli näkyviin fysiokratismissa, joka ymmärsi talouden jonkinlaisena yhteiskunnan – Suuren Yksilön – verenkiertona. Tässä mielikuvamaailman kehityksessä talousajattelun "organisoinnin" seuraava aste oli sitten "näkyvämmän käden" liberalismi, joka loi myös tuon puhtaaksiviljellyn näkemyksen "vapaista toimijoista".

Yliromanttinen ihmiskuva käsitti myös muissa valistusajan hengentuotteissa. Esimerkiksi yhteiskuntafilosofi Rousseau'n valtiokäsityksissä, ja myös hänen asettamissaan pohjissa kokonaisuudelle uudelle tiedonalalle, kasvatustieteelle. Kirjassaan "Emilesta" Rousseau kuvaa kuinka pieni lapsi ihan itse kasvattaa ja opettaa itsensä pikkuvauvasta aina aikuisikään käyttäen yrityksen ja erehdyksen metodia. No, kasvatustieteessä tällaiset Emilet on hylätty jo aikapäiviä, mutta liberalistisessa talousajattelussa "vapaa toimija" elää yhä ja voi jopa hyvin.

Talous on hyvin todellisuudentajuton ajattelun laji. Ihmiskunnan historiassa se on ollut sitä aina – itse asiassa kaikki rahateoriat voisivat lähteä liikkeelle siitä että ihminen on eräänlainen harakka, joka on mieltynyt kiiltäviin metalleihin. Raha oli muinoin enemmänkin aarrearkun muotoista "omaisuusarvoa" kuin vaihdon väline.

Mitään tekemistä minkään ihmiselämän välttämättömiin realiteetteihin palautuvan "järjen" kanssa "rahalla" ei ole ollut sen enempää historiassa kuin nykyhetkessäkään. Järkiselitykset ovat aikalaisrationaalisuuden kaapuja. Nykyhetkelle on ominaista selittää maailmaa ja myös "rahaa" esim. päämäärärationalismin puitteissa.

Spenglerillä on "Länsimaiden perikadon" alkukielisessä tekstissä pitkä luku rahan historiasta ja ominaisuuksista. Se on aika mielikuvitusrikas, ja olisi suotavaa että joku joskus kääntäisi sen suomeksi. Teoksen taannoinen suomentaja Yrjö Massa ei ilmeisesti osannut tai tohtinut sitä tehdä vaan jätti sen kirjjan suomennoksesta pois.

En usko rahareformeihin. Voitaisiin tehdä yrityksiä palauttaa rahat pienemmiksi valuutoiksi, ja paikallisemmiksi, jolloin raha-ajattelun ja reaalityöelämän yhteys jälleen tiivistyisi – mutta en usko, että ajatusmuotojen kehityksessä voidaan tuollaisia peruutusliikkeitä ottaa. Joten mitä ilmeisimmin raha-ajattelu tulee hajoamaan omaan arvonmuodostuksen imaginaarisuuteensa. Kansallisvaltioiden kansalaisten kannalta on surullista, että kehitys tulee vaatimaan paljon uhreja – koska väärässä olijat eivät pysty myöntämään olevansa täysin väärässä – ja hajottaa yhteiskuntien sosiaalisen eheyden.

Me ehkä taannumme taas sisällissotien kouriin. Niissä ovat vastakkain rikkaiden luomat autonomiset rahalinnakkeet ja syrjäytetty, päivittäisestä leivästään taisteleva väestö.

3) Juuri kokonaisajattelua – "holistista" näkökulmaa – mielestäni tarvittaisiin nykyistä enemmän. Nythän on niin, että esimerkiksi talousasioista kiinnostuneet – kriittisetkin – ihmiset pyrkivät keskittymään vain "talouden" kysymyksiin, ja näin jää ymmärtämättä, ettei talous todellakaan ole mikään "itsenäinen" ajattelun alue saati sitten jokin "järjestelmä" joka voisi järjestää ihmisten elämän.

"Talouden" kuvittelu jonkinlaisten "perimmäisten realiteettien" kentäksi johtaa siihen, että kuvataan ja selitetään *koko todellisuus* talouden termeillä ja ajatusmalleilla. Tällöin usko numeerisiin "totuuksiin" lujittuu ja kasvaa, ja yhä vähemmän on mahdollista ymmärtää etteivät reformit poista talousrationaalisuutemme jo sen historiallisissa lähtökohdissa sisältyneitä ajatusvirheitä.

Meidän pitäisi laajentaa rationaalisuutemme aluetta niin että talous, yhteiskunnallinen eheys, moniarvoisen demokratian edellytykset – jotka sivumennen sanoen sulkevat monikulttuurisuuden mahdollisuuden pois – ja niin numerotalouden läpinäkyvyys kuin muukin sananvapaus kuuluisivat saman "holismin" piiriin. Nämä eivät ole "eri asioita", vaan niissä esimerkiksi toistuu sama yksilöindividualismin tuottama sokeus. Esimerkiksi velkataloudessa tavoiteltava "uskottavuus" todellakin toistaa militaarien osoittaman sokeuden näiden tavoittellessa "uskottavaa puolustuskykyä". Jne.

4) Kukaan ei tiedä miksi historiallisia "aikakausia" syntyy. Ne ovat kielen ja ajattelun vakiintumisilmiöitä, mutta vaikka puhutaankin esim. "paradigmoista", jonkinlaisista ajattelun alkukuvista, syvistä perusjäsenyksistä, hahmottamisperusteista, jne, silti historialliset aikakaudet ovat tulleet ja menneet emmekä voi varmuudella sanoa että niitä määräisi jokin lineaarinen juoni, "kehitys", tms. Spengler sanoo, että ne nousevat historiassa "kuin huuto ihmisen rinnasta". Sanokoon joku paremmin.

Keski- ja uudenajan taitetta monet "ajatushistorioitsijat" pitävät tärkeänä rajalinjana, ja itse olen hahmottanut sitä suurta vastakohtaisuutta, joka psykologisesti erottaa keskiajalle ominaisen "depersonalisaation" – yksilöminuuden katoamisen – ja kartesiolaisen "minän ja maailman, Subjektin ja Objektin vastakohtaisuuden" toisistaan. Ajattelen niin, että kartesiolaisen paradigman pohjalta kaikki eurooppalaisella uudella ajalla tapahtunut kehitys saa selityksensä. Niin yhteiskunnallisen muutoksen kuin tieteen ja tekniikan valtavan kehittymisen puolella. Tämä ajatus on vahvasti spenglerilainen.

Spengler esimerkiksi ennustaa talouden ajautuvan lopulliseen kriisiin, jossa vastakkain ovat "raha" ja "veri". Tämä voidaan tulkita rahatalouden ja reaalityöelämän ristiriidaksi, viimeiseksi taistoksi niiden välillä.

Ja spenglerilaisittain suuret kulttuurikaudet ovat kasvien kaltaisia: ne itävät ja juurtuvat, työntävät dynaamiset vartensa esille, kukkivat ja tuottavat hedelmänsä, täydellistyvät ja ylikasvavat – ja sen jälkeen ne kuihtuvat pois antaen tilaa seuraajille. Nyt me olemme jo jonkin aikaa eläneet spenglerilaista "faustisen" kulttuurin täydellistymisvaihetta, ja esimerkiksi rahan ja veren viimeinen taisto on rahaekspansion ja globaalitalouden myötä tullut todellisuudeksi. Sille kriisille ei siis ole ratkaisua samalta pohjalta kuin mikä sen on aiheuttanut – oma aikakausrationaalisuutemme on auttamatta kulkenut ohi sen vaiheen, jossa hallinta oli mahdollista.

5) Kartesiolainen paradigma – eriytyvän Subjektin ja Objektivoituvan todellisuuden vastakkainasettuminen – on kaiken uuden ajan rationaalisen ajattelun pohjimmainen perusjäsenitys. Se on varsin vastakohtainen keskiaikaiselle maailmankokemukselle, jossa yksilöminuus oli taantunut jonkinlaiselle depersonoituneelle joukkoasteelle.

Mutta talousajattelumme on hiihdellyt hieman omia latujaan. Se jäi jo lähtökuopissa keskiaikaisen ptolemaiolaisen paradigman varaan. Talousajattelussamme "realiteetit" asetetaan talousmaailman keskipisteestä, ns. taloudellisesta toimijasta käsin. Toimijan tilinpidollinen nolllapiste määrää taloustapahtumisen koordinaatit, määrää sen mikä on plussaa ja mikä miinusta, ja myöhemmin, teorian asteelle mentäessä myös sen mikä on syytä mikä seurausta. Ja tämä lokatiivinen perusjäsenitys estää luonnontieteitä vastaavan objektivaation ja asettaa talousajattelumme eri laatikkoon kuin kartesiolaisen paradigman määräämä uuden ajan rationaalisuuden valtavirta.

Liberalismi kuitenkin apinoi kehittyviä uusia rationaalisuuden muotoja, kuten luonnontieteille ominaisia suure- ja mittajärjestelmiä. "Raha" kuviteltiin eräänlaiseksi "yleisen arvon" mitaksi, vaikka rahassa tosiasiaa jäi elämään vain pohjimmiltaan keskiaikainen uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma. Talousteoria onkin enemmän uskonnon nykyinen muoto kuin tieteisiin verrattavaa todellisuudenhallintaa. Kuten keskiaikainen ihminen koki totuutena sen, että maailma hänen ympärillään muodostui "Jumalan tahdosta", aivan vastaavasti nykyihminen kokee totuutena, että maailma ympärillämme muodostuu "taloudellisista realiteeteista".

Tämä siis *taloususkontoa* koskien. Tottahan toki uudella ajalla on kuitenkin koettu kehitystä. Esimerkiksi monarkiat korvannut demokratia on kehittänyt kansallisvaltiot, ja samaan prosessiin kuuluu yhteiskuntien sosiaalisuuden sisältöjen kehittyminen autoritaarisista yksiarvoisista yhtenäiskulttuureista kohti moniarvoisia demokratioita. Näistä asioistahan täällä on puhuttu mm. maahanmuuttoproblematiikan yhteydessä, jossa olen painottanut sitä, ettei yksikään ryhmäsidonnaisuuttaan varjeleva yhtenäis"kulttuuri" voi sopeutua yksilöarvoja ja ihmisoikeuksia kunnioittavaan moniarvoiseen demokratiaan. Nämä kysymykset ovat vielä aika monelta läpiajattelematta.

Suuret kehityskaaret ovat kuitenkin suuria kehityskaaria – ne rakentuvat paradigmaattisten tekijöiden varaan, niiden päälle – ja yksityiskohtaisempi pirstoutuminen tapahtuu sitten enemmän pintatasolla. Kun sekä tiedonalojen pirstoutuminen, korrespondenttisen totuudellisuuden korostuminen ja koherenttisen kokonaisajattelun hajoaminen, opillisten ismien pintaannousu, sokeuden asteelle kasvanut individualismi ja sillä tapahtuva selittäminen niin tieteen kuin varsinkin tieteen irvikuvan talouden piirissä – kun ne ovat vallitsevaa todellisuutta, on aika vaikea nähdä kehityksen pohjalle ja tunnistaa kehitystä masinoivia paradigmoja.

Ajatushistorian harrastamisen antama paras opetus on sen seikan ymmärtäminen, miten eri tavoin ihmiset eri aikoina ovat maailmansa kokeneet. Jaksan toistella sitä ettemme oikeastaan voi sanoa, onko historiallisella kehityksellä jokin varma juoni – että esimerkiksi tietäisimme mitä seuraavaksi seuraa vai onko vuorossa taantuma.

Kehitys on kuitenkin olennainen kategoria – ihmistä kuvaavista määristä ehdottomasti paras on se että ihminen on niin lajina kuin yksilönäkin nimenomaan *kehittyvä* olento. – Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että nähdessämme maailman mielekkäänä me näemme sen kehityksen kategoriassa. Loppu riippuu sitten siitä miten syvälle pystymme kysymysmerkkimme asettamaan.

Ajatushistoriassa aikalaisrationaalisuutta määräävät paradigmat eivät ole yhdenkään yksilön keksintöjä – ei vaikka niille annetaan ajattelijoiden nimiä lujassa uskossa siihen, että joku nero on ne omalla ajatustyöllään "tuottanut". Sanoisin yksinkertaisesti niin, että ajattelu on *historiallinen ilmiö*, kun taas yksilöllinen kokemus on kokemuksellinen ilmiö. Ne ovat kaksi eri kategoriaa jotka elävät eri elämää. Historiallista ajattelua luonnehtivat määreet – kuten näissäkin kirjoituksissa esillä paljon oleva wittgensteinilainen ”varmuus” – ovat eri määreitä kuin yksilön kokemuksia luonnehtivat määreet.

6) Individualismin tekee meidät sokeiksi tajuamaan niin sanottuja ”sosiaalisia muodosteita”. Enpä ihan tarkkaan muista mistä itse ensimmäisen kerran opin käsitteen "sosiaalinen muodoste". Se saattoi hyvinkin olla Wilhelm Jerusalemien filosofiakirja. – Wittgenstein-kommentaattorit puhuvat sitten "intersubjektiivisestä" kielestä, elementistä, jota voisi ajatella eräänlaisena ihmisten päiden yläpuolelle sukupolvea toiseen sijoittuvana pilvenä, joka määrää sen ajatusilmaston jossa ihmiset todellisuutensa kokevat.

"Sosiaalis-historiallinen muodoste" viittaa sitten siihen että inhimillinen kieli aikanaan syntyi juuri sen pohjalta että ihminen on sosiaalinen laji, joka selviytyy olemassaolontaistelusta, jos ylimalkaan selviytyy, vain lajina ja yhteisöinä, ei yksilöinä. Kielihän on evolutiivinen elementti – esimerkiksi kirjoitustaito näyttäisi syntyneen monessa paikassa yhtäaikaan – ikään kuin silloin kun laji on siihen ollut kypsä. Perustavanlaatuisia kulttuurieroja on saattanut liittyä siihen säilykö kuvakirjoitus vai kehittykö äännekirjoitus.

Ihmislajin perustavanlaatuinen sosiaalisuus ei nouse esiin nykyisessä yksilökeskeisessä individualismissamme. Tämä individualismi ihmiskuvassa on eurooppalaisella uudella ajalla kasvanut sokeuden asteelle. Koska atomismi ja objektivointi on osa aikalaisrationaalisuuttamme, sokeuttamme ei ole kovinkaan helppoa tajuta. Olen itse käyttänyt esimerkiksi ilmaisua: "Jokaisen yksilöminän pohjalla on yhteisö." Ihmisen "minä" on aina sekä lajihistoriallinen että yksilöhistoriallinen muodoste, ja jokaisen yksilöminuuden taustalla on yleisempiä tekijöitä.

Voitaisiin ehkä sanoa myös niin, että kaikki tuntemuksemme ovat lajityypillisiä, ja kirkkaimmatkin älylliset oivalluksemme ovat kulttuurisidonnaisia – ne saavat merkityksensä suhteessa aikalaisajatteluun.

Ehkä kielen ja ajattelun sosiaalis-historiallisen luonteen tajuaa jotenkin, jos yrittää ajatella joitakin ikään kuin vielä enemmän yksilöominaisuuksiksi mieltämiemme tuntemusten alkuperää, esimerkiksi *tahtoa*. Alkulaumassa ”valta” ja ”tahto” olivat yksi ja sama asia ja lauman selviytymisen ehtona oli johtajan merkksignaaleiden välitön seuraaminen. Sosiaalinen sidonnaisuus oli ehdotonta, ja vasta myöhemmällä kehitysasteella saattoi alkaa yksilöiden kasvu kohti autonomista ”aikuisuutta”.

Tahtotoiminnon lajihistoriallinen alkuperä – ”kollektiivinen tahtotoiminto” – on kuitenkin edelleenkin kaiken yksilöllisenkin ”tahdon” palautuspiste, joka voidaan yhäkin elvyttää käyttämällä erityistä regressiivistä menetelmää, hypnoosia. Tällöin yksilöominaisuudeksi kuvittelemamme ”tahto” yllättäen siirtyykin henkilöltä toiselle.

Vastaava ilmiö saa vallan esimerkiksi siinä tapauksessa että yksilöt kriisiytyvät ja regressoituvat joukkohypnoosin valtaan. Näinhän tapahtuu tyypillisesti esimerkiksi maahanmuuttajien lähiömellakoissa.

Jos ymmärrämme miten nyt yksilöominaisuudeksi mieltämämme "tahto" on alkuperäisestä "kollektiivisesta tahtotoiminnosta" kehityksen ja yksilöllisen eriytymisen myötä muuttunut – yhteisöominaisuudesta yksilöominaisuudeksi – ehkä silloin myös ymmärrämme jotain siitä miten nyt yksilön omaama kieli ja ajattelu ovat alkuperältään sosiaalista muodostetta.

Koska kieli ja ajattelu ovat peruslaadultaan sosiaalista muodostetta, ja sosiaaliyhteys saa vakautensa niiden kautta, kieleen ja ajatteluun kehittyä tietty staattista vakautta varjeleva ominaisuus, jota Wittgenstein elämänsä viimeisinä aikoina nimitti "varmuudeksi". Ymmärrän sen niin, että kaikella tavoittelemallamme "totuudella" on tällainen pysähtymisen tai pysyvyyden ominaisuus. Siksi ajattelumme muodostaa yleiskäsitteitä, yleisiä lakeja, "yleiskatsauksia", ikuisia totuuksiakin. Kielemme yksinkertaisesti tarvitsee tämän ominaisuuden – ilman sellaista se ei voisi toimia sosiaalisuuden vakauttajana.

7) Rahaan alunperin liittyneen uskonnollislaatuisten kaikkivoipaisuuskuvitelman täydellistyminen on se ajatushistoriallinen tekijä, joka on autonomisoitunut rahatalouden ja irrottanut sen reaalityyppisyydestä. Numeerinen näennäiseksaktius on tavallaan ajatuslavaste, jonka kulisseyksissä tapahtunut muutos näyttää "pätevästi perustellulta".

Samalla kun raha-ajattelu on autonomisoitunut, "raha" on muuttunut *laadullisesti*. Siihen sisältynyt lähtökohtainen harha – talous"tiedehän" yritti syntyvaiheessaan apinoida muita uuden ajan rationaalisuuden muotoja kuten erityistieteitä ja niille ominaisia suureita ja mittayksiköitä – ja tässäkin yrityksessään "raha" sortui omimaan itselleen *sekä* suureen *että* mittayksikön ominaisuuksia – mutta tämä harha kasvoi harhasta vaaralliseen suuruudenhulluuteen. Autonomisesta rahasta tuli *toimijasubjekti*. Ja juuri toimijasubjektiksi koettu "raha" omaa "taloudellisten luonnonlakien" legitimoiman vallan – ja ihmiset lakkaavat tajuamasta että tämä harha elää vain heidän omien korviensa välissä.

Se "rahaan" olennaisesti kuuluva ominaisuus, että "raha" on aina *jonkun* rahaa, jää sokeutuneilta silmiltä näkemättä – ja paradoksaalisesti kaikkivoivasta kasvottomasta rahasta tuli toimijasubjekti. Eurooppalaiselle uudelle ajalle ominainen objektivoitintyrkimys teki näin numeerista näennäispätevyyttä tavoitellessaan täydellisen järkihäränpyllyn – rahaan alunperin liittynyt uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma noituu täydellisesti ymmärryksen. Kun rahasta tulee "persoonaton" subjekti, siitä ei ole enää pitkä matka siihen että raha masinoi maailmaan kasvottoman taloustotalitarismin maailmanjärjestyksen.

Suomessa talousajattelun ja yrityskulttuurien muutos rahaohjasteisiksi tapahtui juppikauden romahdettua ja lamanhoitotalkoiden hoitelyssä rahataloudellisilla ehdoilla. Kansantalouden tuohon romahdukseen saakka sekä kasvanut että ollut tuloeroja tasoittavaa – tuon taitekohdan jälkeen kasvuluvut ovat kääntyneet laskuun ja tuloerot revenneet. Samaan aikaan yhteiskuntapolitiikka on romahtanut ja sen sijalle on astunut oikeistovetoinen rahatalouspolitiikka.

Koska taustalla vaikuttava ajatuslaatuisten muutosten pedattu paljon pitempivaikutteisille historiallisille ehdoille kuin mitä suomalainen perspektiivi antaa ymmärtää, meilläkään ei ole juuri toivoa irtisanoutua globaalimitassa tapahtuvasta rahatalouden "ylikasvamisesta", kaotisoitumisesta ja hallinnan katoamisesta.

Taloustotalitarismi tulee olemaan globaalia. Siltä ei säästy kukaan. Se tulee tuhoamaan ihmisten elämän aivan kaikkialla. Totalitarismi on taantunut depersonoitunut järjestelmä, jossa valtaan nousevat sisäisesti tyhjät – vailla sisäsyntyisiä arvoja olevat – tunnevammaisat psykopaatit tai kameleonttimaiset narsistit. Mielikuvapoliitikot, miellyttämispyrkimystä täynnä olevat hymynaamapoliitikot. Esim. Hitler oli haltioitumisentarvetta poteva narsisti. Lopulta depersonalisaatiossa taannutaan asteelle, jossa kukaan ei enää varsinaisesti tee päätöksiä – asiat vain tapahtuvat, kuten "sosiaalisen tahtotoiminnon" läpäisemässä alkulaumassa.

Nykyisin me näemme nämä vaikutusmekanismit esim. hypnoosi-ilmiössä, mutta ne muuttuvat todellisuudeksi, kun taannumme kohti taloustotalitarismia. Totalitarismia ei turhaan kutsuta totalitarismiksi, koska se mitä ryhmäpsykologisesti tapahtuu, karsii todellakin kaikki yksilöominaisuudet kuvasta. Yksilöllisen eriytymisen, yksilöllisen tahdon, yksilölliset kokemukset.

⁸⁾ Voidaan ehkä ajatella vaikka niin, että maailman kuvaaminen tavalla jolla se tulee parhaiten kuvatuksi oikeuttaa ne tiedonalat, joiden suureet eivät palaudu toisiinsa. Esimerkiksi sosiologia voi antaa ymmärrystä sosiaalisten ilmiöiden suhteen ja käyttää omia suureitaan ja mittayksiköitään. Psykologia yrittää ymmärtää yksilöä kuvitellen tietyt ominaisuudet yksilöominaisuuksiksi.

Tiedämme että eurooppalaisella uudella ajalla kehittyneet erityistieteet ja tiedonalat ovat tavallaan pettäneet meidät, eikä maailma "oikeasti" jakaudu esim. fysiikkaan ja kemiaan, eikä myöskään ihmistieteiden jako esim. sosiologiaan ja psykologiaan ole totuudellinen. Tietyin kriteerein tiedonalat kuitenkin tuottavat "tositietoa".

Ihmistä olisi kuvattava niin että ihminen yhtäältä yhteisöolentona, toisaalta yksilöolentona tulisi mahdollisimman hyvin kuvatuiksi – mikä parhaassa tapauksessa sitten mahdollistaisi paremman ymmärtämisen. Käsitesekaannusta syntyy, kun suureet yhden koherenssin puitteista viedään toisen tiedonalan piiriin ja yritetään ikään kuin väkisin palauttaa koherenssit toisiinsa. Juuri tällaista täydellistä käsitesekaannusta esimerkiksi yhteiskunnallisen moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden toisiinsa sekoittaminen on. Moniarvoisuus ja monikulttuurisuushan käsitetään yleisesti synonyymeiksi, vaikka tosiasiansa kyseessä ovat toisensa pois sulkevat vastakohtaisuudet.

Sosiologinen ymmärrys olisi parhaimmillaan silloin kun keskitymme jäljittämään sosiologisia vakioita, ja psykologinen ymmärrys silloin jos voisimme eristää yksilön täydellisesti. Kuten useasti todettu, ihminen on lähtökohtaisesti ja olemuksellisesti sosiaalinen laji, ja eurooppalaisen uuden ajan rationaalisuuden viimeisenä "tieteenä" syntynyt yksilöpsykologia on jokseenkin pelkkää käsitesekaannusta. Juuri ihmistieteiden keskinäinen työnjako on historiallisesti erittäin epäonnistunut. Olen saarnannut näiden tieteiden väliin jäävän tiedonalan, "ryhmäpsykologian" tarvetta. Tällaista näkökulmaa meillä ei ole. Esimerkiksi hypnoosi-ilmiö on meiltä yhä selittämättä, koska meillä ei ole ihmistä ryhmäsidonnaisena olentona esittävää ihmiskuvaa.

Paluu kansallistasolle, ja demokratiaan

1.

Aika monet, sanoisin että useimmat meistä, elävät läpi elämänsä ymmärtämättä koskaan tosiasiaa, että ihmisellä on lajityypillisiä yhteisöominaisuuksia, jotka eivät palaudu yksilöominaisuuksien tasolle. Että siis esimerkiksi ihminen on lajityypillisesti sosiaalinen eläin, ja jokaisessa sosiaalisessa joukossa syntyy joukko sosiaalisia rooleja, kuten johtajan ja johdettavien roolit, jotka syntyvät ihan siitä riippumatta millaisia yksilöominaisuuksia joukon jäsenillä sattuu olemaan. Tai että jokaisessa yhteisössä vallitsee tietynasteinen ryhmäsidonnaisuus, sosiaalinen paine, joka sekä määrää että asettaa rajoja sille mitä yksilöt tekevät ja ajattelevat – eikä yhdenkään yksilön ole helppoa nostaa omaa päätään omassa yhteisössään vallitsevan sidonnaisuuden "vedenpinnan" yläpuolelle.

2.

Tapahtuu mammuttimainen ajatusvirhe, kun kollektivismi ja individualismi käsitetään "ismeinä" – opillisesti, ikään kuin ne olisivat jonkinlaisia toisensa pois sulkevia opillisia totuuksia tai tunnustuksia. Eivät ne ole vastakohtaisia ismejä, vaan yksi ihmisen lajityypillinen kehitysakseli, kehitysulottuvuus. Kaikki primitiiviset yhteisöt olivat hyvin ryhmäsidonnaisia, ja yksilöllinen eriytyminen on lajihistoriallisen kehityksen tulos.

Samoin jokainen ihmisyksilö omassa kasvussaan ja kehityksessään lähtee liikkeelle varhaisen lapsuuden symbioottisesta sidonnaisuudesta ja aikuistuessaan autonomisoituu ja eriytyy yksilöllisesti. Suhde kollektivismin ja individualismin välillä on paradoksaalinen -- mitä lujempaa on varhaislapsuuden symbioottinen perusturvallisuus sitä pitemmälle menevän individualismin se mahdollistaa. Yhteisöihmisen ja yksilöihmisen suhde on kehityssuhde – yhteisö ja yksilö edellyttävät ja tarvitsevat toisiaan, niiden on oltava aivan tietynlaisessa terveessä suhteessa toisiinsa.

3.

"Mitä ymmärtää kala vedestä, jossa se ui koko elämänsä?" Näin Albert Einstein aikanaan kyseli. Juuri saman kysymyksen voisimme esittää koskien yksilön mahdollisuuksia oikeasti ymmärtää tapaa jolla hän uppoaa omaan yhteisöönsä ja siinä vallitsevan sosiaalisuuden ominaislaatuun.

Me jokainen synnymme "valmiiseen" maailmaan, valmiiseen "kielimaailmaan", käsitelodellisuuteen, jossa intersubjektiivinen kieli käsitelodellisuuteen leijailee pilven lailla kaikkien ihmisten päiden yläpuolella ja määrää sen ajatusilmaston jossa sukupolvet elämänsä elävät ja todellisuutensa kokevat. Vaikka itsekullakin on vahva tunne siitä että hänen ajatuksensa ovat hänen omiaan ja sijoittuvat hänen omien korviensa väliin, on niin, että kaikki ajattelun mahdollistavat maailmanhahmottamisen ja käsitteenmuodostuksen perusjäsenyykset – ne ovat olemassa ja odottavat yksilöä jo ennen hänen syntymäänsä, ja jäävät myös yksilön jälkeen jäljelle vain vähittäisiä muutoksia sukupolven aikana kokien.

4.

Kieli ja käsitteellinen ajattelu ovat tosiasiasa yksi ja sama asia, ja juuri kielen syvärakenteissa elävät ajatustemme kaikkein perustavimmanlaatuiset hahmonmuodostukset – sellaiset jotka määräävät sitten myös kaikkia hienoviritteisiä älyllisiä käsitteistöjä. Einsteinin rinnalla viime vuosisadan alkuvuosikymmeninä ajatusvallankumouksia tehnyt toinen nero, Sigmund Freud, syvyytensä psykologisen ajattelun perustaja, avasi silmämme näkemään, että kaikki se mitä tietoisuutemme tasolla pidämme "ajatteluna" on vain tietynlainen jäävuoren huippu, ja jokaisella mielenviriamällämme on jossain psyykemme syvyydessä pysyvämpiä perustuksia, jotka olennaisesti määräävät ihan kaikkea mitä mielessämme liikkuu. Tuollaisten perustusten esiinkaivaminen on välttämätöntä siinä tapauksessa, että niihin on kehityksen varrella tullut jokin häiriö, joka vääristää myös ajattelumme pintatason.

5.

Sanoisin näin: ihmisen perustavanlaatuinen sosiaalisuus ja ajattelumme perustavanlaatuisten syvatasojen olemassaolo ovat kumpikin asioita, joiden koko merkitystä meidän on arkipäivän orientoitumisessamme melkein mahdotonta tajuta. Elämäkokemuksemme ottaa vastaan tulevat asiat "valmiina", "annettuina", emmekä normaalisti koskaan jää pohtimaan mitä roolia mielemme pohjalla elävä "yhteisöihminen" tai alitajunnassa vaikuttava "syväpersoonamme" todellisuuskokemuksessamme näyttelevät.

Oikeastaan on vain kaksi sellaista asiayhteyttä, joissa joudumme pohtimaan ajatustemme syntyä syvemmin. Toinen on se että ajattelumme tavalla tai toisella sairastuu – silloin on tarpeen että freudilainen psykoanalyttikko kaivelee mielen perimmäiset rakennuspalikat esille. Toinen tapaus on sitten "luova ajattelu", joka hajottaa mielen normaalijärjestykset ja jonkin syvän hahmonmuodostuksellisen kaaoksen kautta rakentaa kokonaan uuden käsitteellisuuden.

6.

Kolmas viime vuosisadan alkupuolella vaikuttanut nero, kieli- ja tiedonfilosofi Ludwig Wittgenstein, joka oli yksi koko vuosisadan eniten kommentoiduista ajattelijoista, puhui elämänsä loppupuolella asiasta jolle hän antoi nimen "varmuus". Sillä hän ei tarkoittanut mitään tiedollista varmuutta – siis että voisimme tietää jonkin asian varmasti – eikä wittgensteinilaisen "varmuuden" vastakohtakaan ole mikään "epävarmuus" tiedollisessa tai asenteellisessä mielessä.

Kyseessäoleva "varmuus" on kielen se ominaisuus, joka pyrkii säilymään samana sukupolvesta toiseen. Wittgensteinilaisittain kieli – ja ajattelu, joka on yksi ja sama asia – ovat aina sosiaalista ja historiallista muodostetta, ja inhimillisen kielen "tehtävä" on luoda yhteisölle ominainen sosiaalinen kiinteys, eikä kieli tällaista tehtävää voisi täyttää, ellei sen tietty syvärakenne tavoittelisi pysyvyyttä ja sementoituisi muuttumattomaksi. Kieli ikään kuin muodostaa ne näkymättömät langat, joilla saman yhteisön jäsenet ovat sidotut toisiinsa – kieli muodostaa käsitteellisen muodostuvan punoksen, jonka lujuus ei seuraa siitä että mikään yksittäinen säie kulkisi koko köyden läpi, vaan siitä, että niin monet säikeet ovat niin monin tavoin punoutuneet toisiinsa.

7.

Jos summaamme sen mitä näillä viime vuosisadan ajatusvallankumouksellisilla on meille sanottavaa, voisimme ehkä muotoilla asian näin: yhteisö on perustavanlaatuisempi kuin yksilö, myös kaikki psyykkiset pysyvät rakenteet yksilössä ovat olennaisempia kuin se mikä käyttäytymisessä pinnalla näkyy, ja viimekädessä kieli ja ajattelu sosiaalisina ja historiallisina muodosteina ovat perustavanlaatuinen "varmuuden" ankkuri, jonka varaan voidaan vain rajoitetusti tuoda tai luoda uusia kielimuotoja.¹⁾ Kuten Wittgenstein yhtenä koko elämänmittaisen ajattelutyönsä lopputulemana totesi: "Vain varmuuden pohjalta on kriittinen epäily mahdollista."

8.

Siellä missä käsitteellinen ajattelumme sairastuu, sairaus on useimmiten sitä muotoa että käsitteet irtoavat terveestä kytkennästään yhteisöllisiin, peruspsykkisiin tai ajattelun varmuutta takaaviin fundamenteihin – ja käsitteet lähtevät omille teilleen, itsensä varassa tai toisiinsa, toisiin yhtä irronneisiin käsitteisiin määritelmällisesti kutoutuen tai tukeutuen.

Suuri mammuttiluokan ajatusvirhe on esimerkiksi sokeuden asteelle kasvanut opillinen individualismi, jossa yksilö nähdään atomistisesti yhteisön rakennealkiona. Tällaiseen sokeaan individualismiin olemme päätyneet eurooppalaisen uuden ajan ajattelutrendien täydellistymisen myötä – olemme menettäneet kokonaan tajun ja tiedon siitä miten esimerkiksi kansallisvaltiot muodostuivat individualistisen perusjäsenyyksen kollektiivisina projektioina, ja miten esimerkiksi uuden ajan ehkä hienoin yhteisöllinen muodoste, demokratia, kytkeytyi alusta alkaen nimenomaan lisääntyvän individualismin ja kansallisvaltion ideaan.

9.

On individualistista sairautta, jos kuvittelemme että yksilön voi repiä irti sosiaalisista juuristaan ja taustastaan, irrottaa hänet ikään kuin ideaisen omaehtoiseksi ja itseriittoiseksi olennoiksi. Itse asiassa yhteisöstään irtirepäisty yksilö on täydellisen avuton, vailla paikkaansa, merkityksetön, myös täydellisen ajatukseton ja vailla omaa "varmuuttaan". Sanoisin jopa näin: ilman omaa yhteisöään yksilöllä ei voi olla mitään ihmisarvoa tai ihmisoikeuksia. Yksilö tarvitsee aina terveen suhteen omaan yhteisöönsä.²⁾

Kun me eurooppalaisen uuden ajan kasvatit olemme oman ajatushistoriamme tuotteena kehittäneet kansallisvaltion idean ja siihen olennaisesti kutoutuvan demokratian, meidän pitäisi nyt havahtua näkemään miten individualismi sokeuden asteelle kasvaessaan irrottaa meidät siltä terveiden ajatusperusteiden maaperältä, jolla voisimme saavuttaa vakauden ja varmuuden – ja jolta sitten myös terve kriittinen epäily voisi mahdollistua. Sokean individualismin maailmassa tarvitsemme nyt paluuta demokratian ja kansallisvaltion suuntaan, ja luulen, tai oikeastaan olen aikailla vakuuttunutkin siitä, että viime aikoina eri puolilla Eurooppaa päätään nostaneet kansallismieliset liikkeet edustavat jossain ajattelun syvätasolla nimenomaan yritystä palauttaa terve demokratia ja kansallisvaltio.

10.

Käsitys yksilöstä jonkinlaisena "sisäisenä sankarina" joka on oman onnensa seppä ja jonka menestys on vain yksilön omista kyvyistä kiinni, tai käsitys "talouselämästä" yksittäisten taloustoimijoiden toiminnan summana ovat nekin varsin sairaita ajatuksia. Ne ovat mahdollistuneet sokean individualismin maailmassa, jossa yhteisöä ei enää pystytä hahmottamaan kaiken inhimillisyyden välttämättömänä perustuksena.³⁾ Vain ihmisyhteisön perustalta voi yksilöllisyys kukoistaa, aivan kuten ajattelussamme vain varmuuden perustalta voi kriittinen epäily mahdollistua. Tarvitsemme yhteisön – emmekä vain tarvitse, vaan se on välttämätön, koska menettäessämme juuremme ajattelumme sairastuu.

Voidaan jopa sanoa, että jokaisessa yhteiskunnassa tarvitaan vain muutamia suuria ja vakaita yhteiskunnallisen keskustelun areenoita, sillä pirstoutuessaan tilkkutäkiksi media ei suinkaan muutu "demokraattisemmaksi" vaan kadottaa demokratian perustavanlaatuiset edellytykset – "yhteisen" keskustelukanavan, yhteisen "ilmatilan", joka toimii inhimillisesti välttämättömänä varmuuden alustana.

11.

Yksi asia, joka Euroopassa on nyt sairastakin sairaampi, on talous. Kansallisvaltiot saattoivat vielä muodostaa kansantaloudellisille reaali-kiertoille sopivat puitteet, ja vahvistuvat kansantaloudet saattoivat vahvistaa demokratiaa – ja niin pitkään kun taloudellinen toiminta sijoittui reaalisen elämän tasolle, mitkään talouden operaatiot eivät saattaneet kasvaa ylimitoitetuiksi suhteessa olemassaoleviin inhimillisiin resursseihin.⁴⁾ Kansallisvaltioiden kansantalous oli kuin mitoitukseltaan tarpeeksi suuri nyrkkeilysäkki, reaalihiekkasäkki, johon suhteellisesti vähäisemmät talouden iskut aina tyssäsivät. Ylikansallinen talous murensi tämän vastustuskyvyn, kun ylimitoitetuilla rahasummilla huuhdeltiin talous pesuvesien mukana yli reaali-maailman laitojen. Juuriltaan irronnut raha – yhteisvaluutta – täydellisti nämä tuhot.

12.

Yhteisvaluutan harhaisuutta emme tajua, koska emme ylimalkaan pysty ajattelemaan rahaa samanlaisena käsitesymbolijärjestelmänä jollainen inhimillinen kieli – ja ajattelu – yleensäkin ovat, emmekä tajua, ettei rahakaan ajatteluna ole mahdollista ilman "varmuutta". Myös raha tarvitsisi palautuksen juurilleen, palautuksen inhimillisten perustojen tasolle. Se olisi aivan välttämätöntä jos haluaisimme tervehdyttää rahaa koskevan ajattelumme. Mutta kaikki ne tähtitieteellisissä numeerisissa summissa nyt suoritettavat eurovaluutan "pelastusoperaatiot", joilla näennäistä rahan "vakautta" yritetään pelastaa, toimivat lopulta täysin päinvastaiseen suuntaan. Ne sitovat suuria summia toisiinsa ja sinetöivät niiden irtoamisen reaali-maailmasta.

1) Olen jo kauan sitten kirjoittanut tuon kolmikön – Einstein, Freud, Wittgenstein – tekemien ajatusvallankumousten samanmuotoisuudesta, lähinnä siitä miten niistä jokainen sisällytti kartesiolaisen tarkkailijan uudella tavalla kalibroituun tarkkailtavaan todellisuuteen, ja myös siitä miten kukin noista ajatustöistä kummallisella tavalla kehittyi kahdessa toisiaan täydentävässä samanmuotoisessa vaiheessa. Yksi osa tätä kuviota on se miten Freudin visio psyyken syvärakenteesta ja alitajunnasta ja Wittgensteinin idea "varmuudesta" ovat jotenkin keskenään samanmuotoisia.

2) Ei ehkä pidä unohtaa, että kirjoittaja on "rasisti" ja maahanmuuttokriitikko, joka näkee moniarvoisen demokratian ja monikulttuurisuuden toisensa pois sulkevinä vastakohtaisuuksina, ja nostaa äänensä nimenomaan taisteluun terveiden kansalaistuntojen puolesta juurettomia "opillisia" ismejä ja niillä määriteltyä "sivistystä ja suvaitsevuuksia" vastaan.

Uskonnolliset yhteisöt voivat olla hyviä esimerkkejä sisäänlämpiävissä tunnustuksellisissa yhteisöissä vallitsevasta ankarasta sosiaalisesta sidonnaisuudesta – ja meidän pitäisi karistaa suomet silmiltämme nähdäksemme myös miten uskonnollislaatuista talousajattelumme pohjimmiltaan on. Nykyinen tilanne, jossa imaginaarisen rahan varaan on rakenneltu tähtitieteellisiin mittasuhteisiin kasvaneita numeerisia harhoja voi olla mahdollinen vain sen seurauksena, että rahaan on liittynyt vahva pohjimmiltaan uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma, joka historiallisesti on sitten individualismin lailla täydellistynyt ja menettänyt viimeisenkin otteensa reaalityodellisuuteen.

3) Individualismi sekä aiheuttaa sairauden että oikeuttaa sen. Jotain oikeaa on lashilaisessa puheessa kulttuurimme narsistisuudesta – jokin meitä vaivaava itse- ja ihmisidentiteetin käpertymä on ajatushistorian tuotetta.

Olen puhunut paljon siitä miten empirismin myötä korrespondenttinen totuudellisuus on korostunut ja syönyt kyvyn muodostaa koherensseja. Tässä on ehkä jotain samaa kuin sokean individualismin ja narsismin kasvussa. Jos nykyistä "faktojen" perään huutamista ja "perustelemista" katsottaisiin pelkkinä ilmeliikkeitä, ne olisivat nimenomaan narsismia. Keskustelijoista narsistisimmat rummuttavat eniten "faktoilla".

Ja jokin tässä historiallisessa kehityskuvassa viittaa myös syihin joiden vuoksi Husserl, Heidegger, Freud ja Wittgenstein voivat hävitä henkien taistelun Foucaultille tai Derridalle. Jälkimmäisten yhteydessä on mahdollisempaa kokea narsistisia efektejä. – Freudilaisilla käsitteillä tiedon historiallinen tragedia – ”tiedon arkeologia” – on mukavaa kuvailla taantumana narsistisen rakkauden piiriin niin, että objektirakkaudesta jää vain kylmä empiristinen efekti jäljelle – eräänlainen narsistille käyttökelpoisin väline peilin pinnan kiillottamiseen.

4) Aika harva taitaa tajuta, että kansallisvaltio ja demokratia ovat toisiinsa sulautuneita kuvioita, ja että viime aikoina eri puolilla Eurooppaa päätään nostaneet kansallismieliset liikkeet edustavat jossain ajattelun syvätasolla nimenomaan yritystä palauttaa terve demokratia ja kansallisvaltio. Sensijaan näiden kansallismielisten kansannousujen "äärioikeistolaista" opillista luonnetta jaksetaan parkua.

Opillisen pintatason hurskastelun ja kauhistelun asemesta pitäisi palauttaa ilmiöt siihen historialliseen yhteyteen johon ne resonoivat. Tällaisia historiallisia visioita ei kuitenkaan julkisuudessa juurikaan esiinny, koska kykymme muodostaa koherenttisia kokonaiskuvia asioista on sokean individualismin vaikutuksesta hajonnut.

Eurooppalaisuus kunniaan – alas EU!

1.

Euroopan Unionista puhutaan usein juhlapuhetyyliin, ikään kuin kyseessä olisi jokin historiallinen suursaavutus, eurooppalaisen kulttuurin elinvoimaisuuden ja eteenpäinmenon viimeisin triumfi, rauhanliitto, puitteet kansojen väliselle ystävyydelle ja yhteistyölle, pohja taloudelliselle kukoistukselle, solidaarisuuden ja avunannon projekti, Uljas Uusi Eurooppa, tie vaikeuksien kautta voittoon, itse asiassa välttämättömyys Euroopan kilpailukyvyyn ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi, talouskurin ja tiukkojen budjettien tie, hyvinvointivaltion säilyttämiseksi tehtävien välttämättömien uhrausten tie, hyvinvointivaltion säilyttämiseksi vaadittavan hyvinvointivaltion purkamisen tie.

Noinhan se suunnilleen menee, alusta loppuun. Korulauseista rujoon todellisuuteen. Mitä korkeammat EU-herrat puhuvat, sitä alhaisempi moraalinen puheisiin sisältyy. Kansalaistasolla voidaan vain ihmetellä miten pokka pitää – kukaan korkean tason toimija ei koskaan mainitse sanaa "keinottelu", ei sanaa "korruptio", ei sanaa "valtapolitiikka". Kuitenkin kaikki tajuavat että juuri sellaisista asioista korkeimmalla tasolla loppujen lopuksi on kysymys. Pankkiirien katteettomien raha-arvopelien laillistamisesta, euroopanmittaisista pyramidihuijauksista, veronmaksajien työllä lunastettavista keinotteluvoitoista.

2.

Mutta huikkeen juhlapuhetyylin ja raadollisen moraalikadon vastakkainasettelu ei ole ominaista vain korkean tason toimijoille. Myös kansalaiskeskustelujen tasolla ilmenee sama rintamajako. Jos jonkinlaiset parempiosaisiin samaistuvat kirjoittelijat ja sananjulistajat kuuluttavat Euroopan suurta kunniaa ja loistavaa tulevaisuutta. Heidän äänensävyensä ovat kaksijakoisia – yhtäältä välttämättömyydet nähdään hyveinä, toisaalta rahvaaseen otetaan etäisyyttä muistuttamalla miten "yli varojensa eläneet" joutuvat katkeran velanmaksun aikaan nielemään omat kalkkinsa.

Kuvitella, se uppoaa johonkin osaan kansasta aivan täydestä. Vaikka se itsessään sisältää ristiriidan, todellisen moraalisen hasardin. Siinä vapautetaan rahakriisin aiheuttaneet vastuusta ja sälytetään epäonnistuneen keinottelun seuraukset viattomien kansalaisten maksettaviksi.

Se on lainakauppiaan ikuinen moraalinen – lainakauppias ei koskaan ole syyllinen. Ei vaikka syöttäisi sietämättömän suurien summien pussittamilleen asiakkaille, ei vaikka tietäisi nämä maksukyvyttömiksi. Rahapelien lunnaat on aina jonkun maksettava. Ja maksaja, ainoa mahdollinen maksaja, on se joka reaalitaloudessa tekee jotain reaalista. Hänen elämällään rikkaat pelinsä pelaavat.

Rahakaupassa ei ole ylintä moraalista raha-auktoriteettia – taivas varjelkoon, siinä ei ole edes minkäänlaista raha-auktoriteettia – ja niinpä on mahdollista reaalitaloudesta irrottaa tai muuten vaan luoda ihan katteettomia rahasummia, joilla voidaan käydä lainakauppaa josta tiedetään, ettei sijoitussummia reaalitaloudessa kukaan koskaan pysty lunastamaan takaisin.¹⁾

Oikeastaan millään raha-ajattelulla ei pitäisi ihmisten mielissä olla minkäänlaista arvoa tai pyhitystä, mutta käytännössä tilanne on täsmälleen päinvastoin. Ne jotka joutuvat pelivelkoja todellisuudessa lunastamaan uskovat kaikkein hartaimmin taloususkonnon pyhyyteen.

Mistä sellainen johtuu? Kaikissa yhteiskunnissa jokseenkin kaikki ihmiset pyrkivät elämässään johonkin parempaan – ja se merkitsee asennetasolla samaistumista sosiaalisesti ylöspäin. Näin ollen jokseenkin kaikki ihmiset, tai ainakin enemmistö ihmisistä samaistuu paitsi paremman elämän ulkoisiin statuksiin myös paremmalle väelle ominaisiin mielipiteisiin. Ja jos ihmiseltä, joka on elämäni hanteissaan ulkoahjautuva ja mielipiteissään auktoriteetteihinsa samaistuva kysytään, onko Euroopan Unioni hyvä asia, mitä luulette hänen vastaavan?

3.

Sanonpa nyt yhden asian jota harvempi on tainnut tulla ajatelleeksi. EU ei ole ollenkaan eurooppalaisuuden tuote vaan keskiajan jatke.

Eurooppalaisuudessa nimittäin eurooppalaista on eurooppalainen historiallinen uusi aika kartesiolaisine paradigmoineen – oikeastaan kaikki mistä nyt puhumme kun puhumme "eurooppalaisuudesta" tarkoittaa nimenomaan ja vain kartesiolaisen paradigman pohjalta nousutta ajattelua.²⁾ Sen ajattelun lähtökohta-asetukset sijoittuvat ajatushistoriassa tuonne noin neljänsadan vuoden takaiseen aikaan, jolloin syntyi uusi "minätietoisuus", eli niin sanottu "kartesiolainen Subjekti", joka ajattelun perusjäsenyksissä asettui tarkkailemaan Objektivoituvaa todellisuutta.

Tämä niin sanottu "kartesiolainen rationaalisuus" on ollut maailmanhistoriallisesti aivan erityinen, kaikesta muusta poikkeava aika,³⁾ mikä havainnollisesti näkyy esimerkiksi siitä, että nimenomaan kartesiolaisen järjen – empirismin, luonnontieteiden, tekniikan ja teollisen hyvinvoinnin – vaikutuksesta maailma on nyt muutaman viime vuosisadan aikana muuttunut tuhatkertaisesti enemmän kuin mitä se muuttui koko ihmiskunnan aiemman miljoonan vuoden aikana yhteensä. Meidän ei pitäisi millään lailla väheksyä tai mitätöidä eurooppalaisen uuden ajan kartesiolaisen rationaalisuuden merkitystä.

Filosofi Descartesin oivallus "Ajattelen, siis olen" ei ollut vain keskiaikaisten, oman itsensäkin olemassaoloa epäilleiden skeptikkojen väitteiden kumoamista, vaan kokonainen uuden ajattelun perusjäsenyksen merkki. Keskiajan ihminen ei ollut edes tiedostanut yksilöminuuttaan kunnolla, hän eli eräänlaisessa depersonoituneessa maailmassa, jossa hän koki ympäröivän todellisuutensa muodostuvan "Jumalan tahdosta". Tästä depersonalisaatiosta kartesiolainen järki teki lopun. Uusi, uuden ajan "minä" teki ympäröivän todellisuuden tarkastelujen kohteeksi, Objektiksi. Keskiajan ihmiselle koko maailma oli ollut jonkinlainen jumalallinen toimijasubjekti.

4.

Oli ollut keskiajan ihmiselle luontaista kokea olevansa jumalallisen maailmanjärjestyksen ympäröimä, ja ptolemaiolainen, maakeskeinen maailmankuva oli tämän perusjäsenyksen mukainen "totuus".

Kun maailmaa tarkkaileva minäsubjekti sitten syntyi, se suuntasi katseen myös tähtitaivaalle ja totesi, ettei maapallo ollutkaan kaiken keskus, vaan aurinkoa radallaan kiertävä sivuroolin esittäjä.

Mielikuvaan sisältyi vihjaus siihen suuntaan että ihminen ja maapallo voisivatkin olla Jumalan avaruuteen hylkäämiä syrjäseutuja, ja tietysti kirkko koki koko auktoriteettinsa uhatuksi. Inkvisitio marssitti Galilein vihjailevasti kidutuskammion kautta oikeuden eteen, missä hän viisaana miehenä myönsi erehtyneensä arvioissaan.

Me tiedämme nyt, että Galilei oli oikeassa, mutta yleisesti emme toistaiseksi ole tajunneet missä kaikessa hän oli oikeassa. Kokonainen ajatusvallankumous, paradigmaattinen ajatusvallankumous, jota hän edusti – jossa hän oli oikeassa – ei ole edes meille neljäsataa vuotta kartesiolaisuuden siunauksista nauttineille ihmisille mikään selvä juttu.

Me edelleenkin sekoitamme keskenään joukon asioita, jotka yhtäältä kuuluvat keskiaikaisiin mielenmaisemiin, toisaalta taas edustavat sitä kartesiolaista ajatusperintöä joka uudella ajalla syntyi. Esimerkiksi talousajattelumme toistaa keskiaikaista teokraattista ja ptolemaiolaista ajattelua, kun taas kansallisvaltiot ovat uuden ajan individualismin tuotetta.⁴⁾

5.

Kartesiolainen paradigma, eriytyvän Subjektin ja Objektivoituvan todellisuuden vastakkainasettelu, tuotti uudella ajalla Subjektin puolella lisääntyvän individualismin, yksilöoikeudet ja -vapaudet sekä demokratian, Objektivoituvan todellisuuden puolella vastaavasti empirismin, luonnontieteet, tekniikan sekä teollisen hyvinvoinnin. Huomatkaa, että talousajattelu ei kuulu uuden ajan ajatusvoittojen joukkoon.

Itse asiassa talous oli uuden ajan uusista rationaalisuuden muodosta ainoa, joka jo lähtökuopissaan jäi ptolemaiolaisen perusjäsenyyksen varaan. Talousajattelussa "realiteetit" asetetaan talousmaailman keskipisteestä, niin sanotusta "taloudellisesta toimijasta" käsin, ja toimijan näkökulma määrää mikä on plussaa mikä miinusta, mikä syytä ja mikä seurausta.

Näin "talous" muodostaa jonkinlaisen toimijaa ympäröivän maailmanjärjestyksen – aivan vastaavanlaisen kuin teokratia muodosti keskiajan ihmiselle. Nykyinen talusteokratian maailmanjärjestyksessä elävä ihminen kokee elävänsä todellisuudessa joka muodostuu "taloudellisista realiteeteista" aivan vastaavalla tavalla kuin keskiajan ihminen koki elävänsä maailmassa joka muodostui "Jumalan tahdosta".⁵⁾

Talousajattelu toki yritti apinoida kehittyviä luonnontieteitä ja niille ominaisia ajatusjakoja esimerkiksi suureisiin ja mittayksiköihin. Tämän pohjalta nousi kuvitelmaakummajainen "rahasta" jonkinlaisena "yleisen arvon" mittana.

Mutta todellisuudessa mitään "yleistä arvoa" ei voi irrottaa reaali maailmasta, mitata, säilöä ja varastoida, ikuistaa tai siirtää sitä "rahan" muodossa kaupasta toiseen. Raha ei voi olla yhtä aikaa sekä suure että mittayksikkö – ja tosiasiaassa "rahassa" jäikin elämään vain keskiaikaista perua oleva ja pohjimmiltaan uskonnollislaatuinen kaikkivoipaisuuskuvitelma. Koemme että mitä ei rahalla saa, sitä ei sitten saa millään muullakaan. Usko aineellisen tarpeentyydytyksen loputtomaan lisääntymiseen on taloususkonnollinen vastine iankaikkisuudelle.⁶⁾

6.

Keskiaikaisen teokratian kartanokeskeinen hallintomalli oli pohja jolle kuninkaiden hovit ja monarkia perustuivat. Vaikka läpi koko keskiajan kirkon ja maallisten valtioiden valta kilpailivat keskenään, kumpikin noista valtalegitimaatiosta siirtyi yhä selvemmin kuninkaille uuden ajan alussa.

Kun kartesiolainen yksilöajattelu laajeni, kuninkaiden pohjimmiltaan uskonnolliselta vallalta katosi legitimaatio. Individualismi ja tasa-arvoisuus ovat saman mitalin eri puolia, ja koko uuden ajan ajattelun mahtava kantoaalto, lisääntyvä individualismi, oli ajatusparadigmojen pohjalta nouseva uusi legitimaatio jolla kuninkaanvalta kumottiin ja kansallisvaltio synnytettiin.

Meidän pitäisi ymmärtää ja pitää mielessä muutama kansallisvaltiota ja sen hallitusmuotoa, demokratiaa, koskeva tosiseikka. Ensinnäkin tietysti se, että kansallisvaltio on nimenomaan individualistisen yksilöidentiteetin projektio kokonaisen kansan tasolla. Havainnollisesti tämä näkyy esimerkiksi tavassa jolla valistusfilosofi Rousseau puhui "Yhteiskuntasopimuksessaan" valtiosta eräänlaisena suurena elimistönä, suurena ruumiina, orgaanina, jolle on ominaista esimerkiksi sen oma tahto, erityinen "yleistahto".⁷⁾

Toiseksi meidän tulisi muistaa, että demokratia sellaisena kuin se meille näyttäytyy ei ole pelkästään hallintomuoto, vaan historiallinen ilmiö, nimenomaan eurooppalaiselle uudelle ajalle ominainen ajatusmuoto, jossa hallintojärjestelmä on vain pintaa ja todellisena sisältönä ovat individualistiset yksilöoikeudet ja -vapaudet sekä tasa-arvoisuus. Näitä sisällöllisiä tekijöitä, todellisia arvoisältöjä, ei pitäisi milloinkaan järjestelmän nimissä mitätöidä. Kansallisvaltio ja demokratia ovat nimenomaan historiallinen yksilöoikeuksien manifestaatio

Kolmanneksi meidän tulisi muistaa ja tajuta että demokratia oli aluksi laitton kapinallisuus sääty-yhteiskunnassa vallinneita syntyperään perustuvia erioikeuksia ja epätasa-arvoa vastaan. Yksilönvapaudet ja -oikeudet eivät suinkaan ole langenneet kansalaisille minään luojan lahjoina, vaan vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä uhmaamalla ja vallankumouksellisen toiminnan kautta.

Tämän historiallisen perspektiivin pitäisi antaa meille todellisuuden- ja suhteellisuudentajua sen suhteen, miten oikeuksistamme ja vapauksistamme on pidetty ja pitäisi edelleen pitää kiinni.

7.

Mikä näitä individualismiin pohjautuvia yksilöoikeuksiamme ja -vapauksiamme sitten tänä päivänä eniten uhkaa?

Sanoisin että suurin uhka on nyt kansallisvaltioiden hajoamiskehitys. Olemme menettämässä kansallisvaltion ja sille ominaisen demokratian, koska pohjimmiltaan keskiaikainen ja uskonnollinen järjestelmä, talous, on vahvistanut uskonnollista peruslaatuaan, kasvanut ylikansalliseksi globaaliksi taloustotalitarismiksi, jossa kasvoton kaikkivoipa raha alistaa ihmiset talousajattelun ptolemaiolaiseen orjanrooliin.

Eurooppalainen uusi aika on sallinut ptolemaiolaisen talousajattelun elävän sulassa sovussa kaiken aidon tieteellisen kehityksen ja edistyksen lomassa. Kuten keskiajalla kaikki mitä maailmassa tapahtui kirjattiin Jumalan nimiin, sama on saanut jatkua uudella ajalla niin, että jopa kaikki tieteellis-tekninen kehityskin on kirjattu talouden vaikutukseksi ja nimiin.

Tässä suhteessa meillä ei ole ollut kovinkaan paljon todellisuudentajua. Voisi luulla, että järkevät ihmiset eivät enää uskoisi siihen että kaikki mitä keskiajalla tapahtui oli ihan oikeasti vain seurausta "Jumalan tahdosta", eivätkä ainakaan kaikkein järkevimmät enää uskoisi siihenkään, että "Talouden tahto" olisi aikaansaanut luonnontieteellisiä oivalluksia ja teknisiä keksintöjä.

Mutta uskottava se on. Keskuudessamme on yhä ihmisiä jotka uskovat että kaiken takana on Jumala. Tai että kaiken takana on Talous. Ja kuten inkvisitio aikanaan, nyt myös taloususkonto ottaa maallisesta vallasta – demokraattisista kansallisvaltioista – mittaa, ja oletettavaa on, että inkvisitio tulee tälläkin kerralla pelotteluillaan, uhkauksillaan ja kiduskammioihinsa viittaamalla ottamaan niskalenkin edustuksellisesta demokratiasta.

8.

Summataan. Eurooppalainen keskiaika palaa taas kartanonherrojen – suurpankkiirien – uusissa muodoissa keskuuteemme,⁸⁾ ja Euroopan Unioni uutena taloususkonnon kirkkovaltiona hajottaa kansallisvaltiot ja upottaa niiden kansalaiset harhaisen raha-ajattelun lainakauppasuohon.

Talouden – taloususkonnon – pohjalle ei kuitenkaan edes kansallisvaltion toimintaa voida perustaa, sillä taloudellisen kilpailun vastapainoksi valtion on nimenomaan omattava demokraattinen, tasa-arvoa varjeleva ominaisuus. Kaikkein tolkuttomin mahdollinen idea on yritys perustaa kilpailutalouden varaan mannermittainen liittovaltio, jollaista nyt siis hamutaan lainakauppiaiden muodolliseksi toimintakulissiksi.

Uuden ajan projektit nousivat kartesiolaisuuden pohjalta. Vain talous jäi ptolemaiolaiselle pohjalle. Kansallisvaltiot olivat individualismin projektioita joukkotasolla, ja kielellis-kulttuurisina muodosteina ne ovat luonnollisia yhteisöjä. Sen sijaan talousajattelussa vaikuttavan sokean individualismin ja uskonnollisen valtalegitimaation varaan rakennettava liittovaltio ei ole ihmisyhteisö, vaan talousajattelun sairauden terminaalivaihe.⁹⁾

9.

Kaksikymmentä vuotta sitten parhaat ajattelijat alkoivat oivaltaa, että sortunut itäblokki oli sekin perustunut historiallisen liberalismien käsitteenmuodostukselle, ja että sortuminen oli itse asiassa seurausta siitä että tämä käsitteenmuodostus on lähtökohtaisesti pätemätöntä ja perustuu numeruskoon – siihen että numeroiden avulla voitaisiin hallita todellisuutta.

Niinpä itäblokin viisivuotissuunnitelmat menivät menojaan, irtosivat reaali maailmasta kunnes koko ajatusjärjestelmä romahti. Seuraava ajatus on pelottava: nyt on oma raha-ajattelumme irtoamassa reaalityodellisuudesta. Romahdus odottaa, voi aktualisoitua koska tahansa.

Sosialismin ja kapitalismin näennäisen vastakkainasettelun taustalta paljastui historiallisesti paljon pitempään ajatuskehitykseen sisältyvä ajatusharha, jossa numeroiden näennäiseksaktius noituu ihmisen ymmärryksen. Vain vaivalloisesti onnistumme kuitenkin toistaiseksi hahmottamaan mammuttimaiset ajatusharhamme.

Ennen olivat vastakkain sosialismi ja kapitalismi, nyt historia paljastaa todelliset kasvonsa, joissa vastakkain asettuvat autonomisoituva puhtailla raha-arvoilla operoiva rahatalous ja ihmisten työhön perustuva reaalitalous.

Tämänkin vastakohta-asetelman ajattelemisen tuottaa monille vaikeuksia. Miten olisi sitten mahdollista syventää ajatushistoriallista tietämystä niin, että nähtäisiin tapa jolla yhtäältä todellinen uuden ajan eurooppalaisuus ja toisaalta EU ovat toistensa totaalisia vastakohtia?

10.

Eurooppalaisuuden paras projekti toteutettaisiin nimenomaan kansallisvaltioiden, niille ominaisen demokratian ja niiden keskinäisen vapaakaupan puitteissa. Se edustaisi eurooppalaisuutta, sen uuden ajan mukaisia ajatteluparadigmoja.

Näiden yksilöoikeuksia ja -vapauksia sekä demokratiaa varjelevien paradigmojen puolustamiseksi eurooppalaisuus tarvitsisi myös entistä selvempää irtisanoutumista ei-eurooppalaisista individualistisia yksilöoikeuksia mitätöivistä kulttuureista. Tähän eurooppalaisen ihmisoikeusajattelun puoleen ei edelleenkään kiinnitetä oikealla tavalla huomiota.

Nyt nouseva, tarkoituksella, jopa palkattujen propagandistien toimesta nostatettu möly "EU-eurooppalaisuuden" ympärillä pitäisi pystyä jättämään omaan arvoonsa.¹⁰⁾ Emme me eurooppalaiset ihmiset ansaitsisi näitä poliittisia europopulisteja puhumaan läpiä päähänsä asioista joista he eivät mitään ymmärrä. Heidän suunsa jauhaa toisesta poskesta EU:n ylistystä, toisesta poskesta väitettä että kaikki tehdään Suomen edun nimissä.

Kumpikaan suun puoli ei puhu totta. Mitään eurooppalaista suurta valtiohanketta ei oikeasti kannata ajaa – siitä syntyy vain kuolemaa, demokratiavajetta ja demokratian kuolemaa. Eurooppalainen liittovaltio on vain rahamanipulaation tarvitsema yhteisvaluutan keinottelukulissi. Suomen etu ei ole kansallisvaltion hajoaminen eikä yleensääkään se, että ylikansallinen talous ajaa menen tullen maan rajojen yli.

(*Verkkolehti Uusi Suomi Puheenvuoro-blogi 12.2.2013*)

1) Yksi aikalaisharha on kuvitelma "vastuunjaosta" lainanantajan ja "ottajan" välillä. Kukaan ei kysy, missä on se raha-auktoriteetti jonka toimenkuvaan kuuluisi esimerkiksi sanoa miten paljon kunkin reaalitalouden toimintaympyröistä voidaan irrottaa rahaa sijoitusrahaksi menettämättä kyseisen talouden toimintaehtoja. Kysymys on sama, vaikka tosiasiaa ei olisi kyse rahan irrottamisesta vaan sen luomisesta tuotto-odotuksia vastaavasti.

Emme mieti raha-auktoriteetin ongelmaa, vaan janoamme jatkuvaa kasvua. Masinoimme arvelematta taloutta rahalla ja sitten kohauttelemme olkapäitämme kun systeemi sortuikin eikä lainoille löytynytkään maksajaa. Siinä vaiheessa kysymykset syyllisyydestä ovat kipeitä, ja tietenkin ne kaadetaan lainanottajien niskan. "Tekö muka tähän kaikkeen jotenkin muka syyttömiä! Itsehän te nämä lainat otitte, oikein kerjäsitte!" – Mutta tämä vastuunjako ja syyttely eivät kuitenkaan ratkaise numerotilien ongelmaa, jota ratkaisemaan sitten valjastetaan myös varmasti viattomien veronmaksajien joukko.

Kysymys sijoitusrahan legitimaatiosta palautuu kuitenkin aivan samaan rationaalisuusharhaan kuin käsitys rahasta toimijasubjektina ja omistajan aina omistamana "valtana". Lainakauppias masinoi systeemiä toimijana, ja hänen vastuunsa pitäisi olla toimijan vastuu. Hän kuitenkin katsoo nauttivansa omistajan oikeuksia ja "valtaa". – Tällaiset käsitteiden alla elävät tosiasialliset "ajatusrealiteetit" ovat historiallista muodostetta, eikä niihin päästä käsiksi pohtimalla käytännön tasolla velanantajan ja -ottajan syyllisyyskysymyksiä.

2) Tässä kirjoituksessa on kysymys tavasta, jolla yhtäältä eurooppalaisuus silloin kun se käsitetään historiallisesti eurooppalaisena ajatteluna ja toisaalta talousajattelun pohjalle luotu EU ja sen mukana joidenkin suunnitelmissa muhiva Euroopan liittovaltio ovat yhteismitattomia ja edustavat aivan eri aikakausilta kotoisin olevia ja toisilleen vastakkaisiakin ajattelulaatuja.

Kysymys siitä mikä "talous" toimii milläkin ehdoilla on tavallaan turha siitä näkökulmasta, jossa näyttäytyy ettei yleensä mitään historiallista vaihtoehtoa rahataloutta autonomisoivalle ja reaalitalouden toissijaistavalle kehitykselle ole. Talous on historiallinen voima joka hajottaa eurooppalaisen uuden ajan individualismin pohjalta syntyneet luonnolliset yhteisöt, kansallisvaltiot.

Jonkinlainen kasvottoman kaikkivoivan rahan muodostama taloustotalitarismi on rahaohjasteisen talouden lopputulema. Silloin ollaan henkisesti taannuttu takaisin keskiaikaisen depersonalisaation tilaan, jossa vain "talous" on toimijasubjekti, ja inhimilliset Subjektit ovat kadonneet maailmasta -- tai ainakin epäilevät omaa olemassaoloaan.

3) Ihmisjärki on merkillinen juttu. Mitään ylihistoriallista järkeä ei ole. Jopa se "järki, joka on saanut ilmaisunsa niin sanotussa "tieteessä", on ollut aikojen varrella muuttuvaa" (Georg Henrik von Wright).

Vaikka katselemmekin menneisyyteen näillä yksillä, nykyisillä silmillämme, tosiasia on, ettemme oikeasti ymmärrä miten erilaatuista eri aikojen ajattelu – mukaan lukien rationaalisuus – on ollut.

Jotain sentään voimme ymmärtää. Voimme esimerkiksi lähestyä oman aikalaisjärkemme tyypillisiä virheitä jäljittämällä niiden historiallisia juuria. Näin päädytään ajattelemaan esimerkiksi liberalistisessa talousteoriassa esiintyvää "taloudellista toimijaa" ajatushahmona, joka nousee suoraan keskiaikaisen ptolemaiolaisen maailmanjäsenyyden pohjalta.

"Taloudellinen toimijahan" sai "vapaan toimijan" ominaisuuden valistuksen aikana, silloisen yli-ihanteellisen ihmiskuvan vaikutuksesta. Valistus uskoi, että ihminen on ihan syntyjään täysin vapaa, ja että oikein fiksu ihminen voisi vaikka kasvattaa ihan itse itsensä vauvasta aikuisikään antamatta minkään ennakkoluulon tai järjenvääristymän sekoittaa aivoja.

Rousseau kirjoitti tuosta kirjankin, "Emilen", avasi sillä tien kokonaiselle tieteenhaaralle, kasvatustieteelle. No, kasvatustieteessä kaikki Emilet on jo aikapäiviä hylätty, mutta liberalismissa "vapaan toimijan" illuusio yhä elää ja voi hyvin.

Nähdäkseni me välttämättä tarvitsemme kriittisen järjen panosta kun mietimme miksi taloudessa jokin aivan perustavanlaatuisen on mennyt pieleen. Tosiasia, että raha-ajattelu on autonomisoitunut ja menettänyt otteensa reaali maailmaan, on ilmeinen. Miten on siis mahdollista, että kaikesta "järjestämme" huolimatta olemme voineet luoda maailmaan sata- tai tuhatkertaisesti enemmän velkaa kuin kukaan pystyy koskaan maksamaan?

Ja millaista "järjen valtakuntaa" me nyt olemme EU-liittovaltion muodossa kyhäämässä kokoon. Minkä "järjen" puolustamiseksi se tapahtuu? Ja mitä siitä tulee todellisuudessa seuraamaan? Jokin nykyistä vinosuuntautuneisuutta, raha-ajattelun autonomiaa, korjaava liike? Vai mammuttiluokan uusi Eurostoliitto, omaan mahdottomuuteensa hajoava, mutta sitä ennen sietämätöntä inhimillistä kärsimystä tuottava taloustopotalitaristinen koneisto?

4) On siis olemassa eurooppalaisuus, eurooppalaisen uuden ajan ajattelulaatu, joka on koko ihmiskunnan historiassa aivan poikkeava ilmiö. Vaikka ihmisellä on erilaista tiedollista harrastusta esiintynyt kautta aikojen, vasta noin neljästä vuodesta ja nimenomaan täällä naksahdivat yhteen ne kognitiiviset tekijät, joiden vaikutuksesta historiallinen muutos käynnistyi.

Mutta on muistettava, että talous ei ole osa tätä paradigmaattista uudistumista, vaan talousajattelussa vaikuttavat yhä keskiaikaiset ptolemaiolaiset perusjäsenyydet täydennettyinä väärällä tavalla luonnontieteistä apinoituilla ajatusmalleilla. Talous on uskontoa, ei eurooppalaisen uuden ajan rationaalisuuden muoto.

Ylikansallisen kilpailutalouden varaan rakennettava Uljas Uusi Euvostoliitto on jonkinlainen Taloususkonnon TalousJumalan Valtakunta, jossa numerot tulevat lihoamaan samalla kun ihmiset voivat yhä huonommin. Se on syntisen osa kaikissa uskonnoissa: maksaa syntivelkojaan, loputtomasti.

5) Talousajattelu on todellakin kaikista eurooppalaisella uudella ajalla kehittyneistä rationaalisuuden muodoista ainoa, joka jo lähtökuopissaan jäi keskiaikaiselle "ptolemaiolaiselle" kannalle. Tästä täysin järjettömästä lähtökohta-asetuksesta seuraa esimerkiksi se, että voimme mitään rationaalisuusharhaa tunnistamatta puhua "rahasta" yhtä aikaa kuin se olisi toimijasubjekti ja kuin se kuitenkin aina olisi jonkun rahaa – eihän mitään ei-kenenkään rahaa ole olemassa.

Pitkässä historiallisessa perspektiivissä näemme raha-ajattelun vallan kasvavan ja rahatalouden muuttuvan autonomiseksi talouden operaatioalueeksi. Se mitä pankit ovat eri aikoina tehneet toteutuu tässä historiallisten rationaalisuusharhojen johdonmukaisesti kumuloituvassa kuviossa.

Rahatalouden autonomisoituminen ja irtoaminen reaalityaloudelliselta pohjalta ei siis ole mikään olemassaolevan talouden toimintahäiriö, vaan se on historiallisesti kehittynyt tilanne. Siksi sille ei myöskään ole mitään toimivaa ratkaisua – toimiva ratkaisu edellyttäisi meiltä kykyä astua kokonaan aikalaisajattelun ulkopuolelle, mikä taas on aivan mahdotonta.

⁶⁾ ”*Käpertyminen hybrikseen*” on se tuhon kuva, jota von Wright mielellään käytti. – Eurooppalaisen uuden ajan henki on myös faustinen henki, jatkuvasti omat aiemmat rajansa ylittämään pyrkivän ihmisen henki. Tämä faustinen motiivi, kasvun motiivi, voi muuttua itsetarkoitukselliseksi ja itse itseään vahvistaen tuhota kaiken.

Ja siihenhän talouden numerot juuri houkuttavat, kasvuun kasvun päälle, eksponentiaaliseen kasvuun. Kun reaalityodellisuus loppuu alta, alkavat vain numerot kasvaa. Imaginaarinen kasvu koetaan todellisempaan kuin toisessa vaakakupissa sen tosiasian hyväksyminen, että tarvitsisimme myös taloutta jonka ei tarvitse kasvaa.

Kreikkalaista tragediaa hybrikseen jäykistynyt taloustotalitarismi muistuttaa todellakin siinä mielessä, että taannumme kohti tilaa, jolloin vain "kohtalon voimat" sanelevat mitä maailmassa tapahtuu. Talousmiehet toistelevat jo hyvin luontevasti näitä fraaseja: "On välttämätöntä että...", "Ei ole vaihtoehtoa sille että...", "On oltava mukana koska..."

Ja tätä täysin määrättyä käyttäytymistä kutsutaan "vastuullisuudeksi".

⁷⁾ Eurooppalaisen talousajattelun historiassa, fysiokratismen peruina myös liberalismissa, talousruumis-tyyppinen metafora on näytellyt aika keskeistä roolia. Yksi ääri-liberalismin vääristyneimmistä muunnelmista on valtion kokeminen jonkinlaisena Suurena Roistona, joka riistää yksilöiltä kaikki näiden vapaudet. Se on todellinen joulupukkisatu, erilaisilla etumerkeillä.

Liberalistille "valtio" on toimijasubjektiharha, joka mahdollistuu kun "rahakin" hahmotetaan toimijasubjektina. Tällaisia harhoja historia asettaa väärän käsitteenmuodostuksen muodossa päähämme.

Oikeasti "valtio" ei ole yksikkö eikä monikko. Valtio on esimerkiksi kieli ja sen käsitteenmuodostus – yksityinen kieli on mahdottomuus.

Kielen yksikkö ja monikko ilmenevät yksilönä ja yhteisönä. Yksilö voi olla sisäisesti ristiriitainen, samoin yhteisö, mutta kieli on se joka hahmottaa harmonian tai ristiriidan. Liberalismin kärpäspullostasta on pitkä matka ylös taivaaseen.

⁸⁾ Kyllä, keskiaika on tulossa takaisin. Se kaikki on tulossa takaisin.

Taloususkonnon toteuttaman feodaalisen maailmanjärjestyksen kartanoita ovat pankit. Kuten keskiajalla katosi se lukutaito joka Rooman valtakunnassa oli jo ollut olemassa – aivan samoin journalismimme nyt on menettämässä asiatekstin ja korvaamassa sen kuvilla ja muilla imagoilla.

YLE on juuri käyttänyt miljoonia uudistaakseen uutistoimituksensa "visuaalisen ilmeen". Ulkoista uudistusta esitellään tajuamatta miten pohjattomasta kognitiivisesta rappiosta yhtiössä on kyse.

Keskiajan rahvas istui hartaana kirkossa, ja raamatun kertomuksia lukutaidottomille havainnollistavia kuvia oli maalattu seinille. Niissä ei esiintynyt perspektiiviä, vaan niin sanottu "arvoperspektiivi", jossa tarinan kannalta tärkeät henkilöt oli kuvattu isoina, sivuroolit pienempinä.

Aivan vastaavalla tavalla talousteokratian uskovainen menettää kykynsä tajuta aikaa ja historiallisia perspektiivejä. Otamme ne vähät käsitteet joita ymmärrämme ja käytämme kuin ne olisivat olemassa vain tässä ja nyt. Reagoimme annettuihin käsitteisiin.

Keskiaikainen käsiterealisismi tulee takaisin. Nimittely ja leimaaminen korvaavat ajattelun. Noitaoikeudenkäynneissä käsitteitä väärin käyttäneet harhaoppiset – yhteiskunnanvastaiset "vihapuhujat" ja "rasistit" – saavat tuomionsa. Ryhmävahvistautuminen ja yhdenmukaisuuden paine palaavat.

9) Puhtaiksi numeroiksi muuttunut talous on samankaltainen formalismin harha kuin niin sanottu "keinotekoinen kieli". En usko että mikään ajattelun alkuhahmo olisi ilmaistavissa keinotekoisella, "kaikille yhteisellä" kielellä. Voimme kääntää mielteitä elävästä kielestä toiselle elävälle kielelle, mutta emme voi kääntää mielteitä keinotekoiselle kielelle.

Näin se on ainakin freudilais-wittgensteinilaisesta näkökulmasta. Kaikki ajattelun – ja kieli ja ajattelu ovat siis yksi ja sama asia – "korkeat" kerrokset ovat toki kerroksia, mutta toimiakseen ne edellyttävät jatkuvia yhteyksiä ihan kaikkein "syvimpiin" energiamoottoreihin saakka.

Ajatukset voivat olla kuin tähtikuvioita, mutta oikeasti tähdet sijoittuvat todellisessa ajatusavaruudessa syvyysuuntaisesti paljon kauemmas toisistaan kuin mikä niiden välimatka on jos tarkastelu tapahtuu yläpinnan tasolla. Sekin magia mikä liimaa pinnan tasolla tähdet kuvioksi, nousee sieltä hyvin primitiivisestä alkuhämärästä jossa kaikki oli vielä yhtä.

Tällaisista syistä emme voi koskaan konstruoida keinotekoista kieltä. Meillä on vain yksi kieli, se jonka varassa olemme kasvaneet alkusymbioosista tietoisiksi ja lopulta autonomisiksi aikuisiksi. Ja "tasa-arvoisuus" voidaan saavuttaa vain jos tämä kasvu on ollut eheää ja yksilöllinen eriytyminen jatkunut niin pitkälle että tietoisuus voi ottaa etäisyyttä omiin kasvuvaiheisiin ja omaan kasvukulttuuriin.

Kirjoituksessa puhun mm. siitä että tasa-arvoisuus on demokratian sisään rakennettu projekti. Niin sanottu "moniarvoinen demokratia" yhteiskuntaihanteena on mahdollinen vain yksilöllisesti pitkälle eriytyneiden ihmisten yhteisössä. Tällainen demokratia ei pysty sulattamaan piiriinsä ensimmäistäkään tunnustuksellisesti kokevaa ja ajattelevaa, omiin "totuuksiinsa" käpertynyttä sisäänlämpiävää ja ryhmävahvistautumisesta turvallisuutta saavaa "kulttuuria". Moniarvoisuus ja monikulttuurisuus ovat siis toisensa pois sulkevia vastakohtaisuuksia.

Tasa-arvoisuutta ei voida saavuttaa minkään keinotekoisien kielen mekanismilla. Siinä on kyse näennäisestä, mekaanisesta tasa-arvoisuudesta. Todellinen tasa-arvoisuus ja moniarvoisen demokratian toteutuminen edellyttää yksilöitä joiden koko kehitys on voinut tapahtua ideaalisella tavalla. Tällaiselle kehitykselle puitteita antavat varhaislapsuuden vahva symbioottinen perusturva, itsetietoisuuden syntyminen ja kasvu autonomiaan oman kulttuurin piirissä, ja oman kulttuurin kyllin korkea "kulttuurinen vedenpinta" niin ettei kulttuurinen ryhmävahvistautuminen estä yksilöllistymiskehitystä.

EU:sta jää toki jäljelle keinotekoisella kielellä – talouden numeroilla – kerrottu tarina. Siinä on pitkä viiva miinuksia. Kysymysmerkkejä ei siinä kielessä tunnettu.

¹⁰⁾ Toistetaan nyt vielä tässäkin yhteydessä – jos joku ei tätä muistaisi – että myös yhteisesti omistamamme YLE toimi taannoin ennen kansanäänestystä EY-propagandan tekijänä hyvin härskisti. Se palkkasi parhaat ja kansaan vetoavimmat voimansa mielipidemaniipulaatiota suorittamaan.

Yle oli mukana salaisessa sopimuksessa, jossa mediatalot ja poliittinen eliitti sopivat, että mahdollisten negatiivisten EU-asioiden kertomista vältetään ennen kansanäänestystä.

Kyllähän tuolloin harrastettiin YLE:n toimesta niin härskiä propagandaa, että jos joku nyt kertoisi siitä tarinoita, niitä ei uskottaisi. Ei esimerkiksi uskottaisi että lupsakat toimittajat lähetettiin kiertelemään Eurooppaa, puhumaan mukavia muun muassa neekeriukoista – ihan vasiten tarkoituksella luoda yleisönsuosikkien avulla mahdollisimman positiivisia mielikuvia EU:sta. Tai EY:stä, tai mikä se nyt silloin olikaan.

Vähän jokaisessa sopivassa ohjelmassa mutusteltiin toistella naiiveja propagandauseita, kuten "Mehän olemme jo eurooppalaisia" tai "Emmekö me kuulukin länteen emmekä itään". Kansalaisille lupailtiin myös estottomasti kaikkien kuluttajahintojen halpenemista ja tavaraparatiisien porttien aukeamista.

EU, liituraitanilkkit, keinottelijat ja muut selkärangattomat

1.

Maailman taloudessa kaikki olennainen on muuttunut noin neljänkymmenen viime vuoden kuluessa. Talousajattelu ja sen pohjalta toimiamme ohjaavat – tai pikemminkin määräävät – niin sanotut "taloudelliset realiteetit" ovat nykyisin paitsi mittasuhteiltaan myös ominaislaadultaan erilaisia kuin koskaan ennen. Elämme aikoja jolloin taloudessa tapahtuu jotain jolle taloushistoriassa ei ole vertaa. Siksi eivät myöskään ne vaikeudet, jotka globalisoitunutta maailmaa nyt ravistelevat, ole voitettavissa perinteisten talousteorioiden antamalla viisaudella.

Tapahtunutta muutosta kuvaa hyvin se, että kun 70-luvun alkuvuosina noin 95 prosenttia maailman kaikista rahaliikkeistä tapahtui reaalityaloudessa – eli rahaa käytettiin tavaroiden ja palvelusten ostamiseen ja myymiseen – ja vain 5 prosenttia oli sellaisia, joissa ostettiin tai myytiin "puhtaita" raha-arvoja, tällä hetkellä tilanne on enemmän kuin päinvastainen. Vain muutama – ehkä vain yksi – prosentti rahaliikkeistä tapahtuu enää reaalityaloudessa, suurin osa rahan käytöstä on keinottelua. Rahatalous on autonomisoitunut, siitä on tullut itsenäisten rahaoperaatioiden kenttä, joka on ratkaisevalla tavalla irronnut reaalityaloudesta.

2.

Voidaan väittää, että rahaekspansio ja rahatalouden autonomisoituminen sekä irtoaminen reaalityaloudesta ovat kaikkien nykyisten talousvaikeuksiemme syy. Toistan tämän: kaikkien vaikeuksiemme syy. Mitä tämä merkitsee? Se merkitsee esimerkiksi sitä, että vaikka tekisimme mitä tahansa mikä reaalityaloudessa on mahdollista tehdä, se ei nykyisiin vaikeuksiimme auta.

Nykyinen tilanne on syntynyt hyvin johdonmukaisen ja vahvan ajatuskehityksen tuloksena, kehityksen, jonka mittakaava on koko eurooppalaisen uuden ajan niin sanottu "kartesiolainen rationaalisuus" ja sille ominainen todellisuutta objektivoiva järki. Tähän kehitykseen tässä sen enempiä syventymättä totean, että talousajattelumme "valuviat" sijoittuvat niin syvälle, etteivät mitkään teoreettisissa käsittepuutteissa tehtävät reformit enää pysty talousajattelun vinosuuntauksia oikaisemaan.

Nuo vinosuuntaukset voivat enää vain vahvistua. Se merkitsee, että reaalityaloudesta irronnut rahatalous imee jatkuvasti kaikki hyödyt reaalityaloudesta. Vaikka tekisimme reaalityaloudessa töitä kymmenen kertaa ahkerammin ja tuottavammin, se vain entisestään kasvattaisi reaalityalouden ja rahatalouden kuilua, ja lopputuloksena kaikki ongelmamme vain satakertaistuisivat.

3.

Tapahtunut muutos koki agiteeraavimman vaiheensa 80-luvun loppupuolella, jolloin monet tekijät vauhdittivat talouden laadullista käymistilaa. Muistattehan nimityksen juppi? Yup? Termi muodostuu englanninkielisten sanojen "*young*", "*urban*" ja "*professional*" alkukirjaimista ja luo mielikuvan nuoresta kaupunkilaisesta menestyjästä, jonkinlaisesta elämänammattilaisesta. Ehkä termi voitaisiin kääntää myös esimerkiksi: "*Ylpeä, Urheileva, Pelimies*".

Kasinotalouden aikaan jupit keikaroivat liituraitapuvuissa pieniä ja suuria osakekauppoja tehden, pieniä ja suuria yrityksiä uusilla rahatalousideoillaan myrkyttäen. Se aika puhalsi pieniä ja suuria kuplia tyhjältä kasvavaan rahatalouteen. Heitä on keskuudessamme vieläkin – jos ette usko, kuunnelkaa vaikka yksi YLE:n aamu-teeveen "Jälkipörssi"-lähetys.

4.

Sana "*professional*", ammattimainen, on tässä tavattoman tärkeä. Se on aivan olennainen osa sitä uutta miellemaailmaa ja niitä idealistisia mielikuvia, joiden varaan talousmuutoksen koko sisäinen henki rakentui. Maailmanlaajasti yrityskulttuurit kokivat rajun mullistuksen jossa entiset, toimialoillaan pätevät yritysjohtajat syrjäytettiin, ja yritysjohtoon nousivat ekonomistit, jupit. Näin siirryttiin "*ammattijohtamisen*" aikaan, jolloin yrityksistä tuli omistajilleen maksimoituja osinkoja tuottavia rahantekokoneita, joiden tarkoituksena ei enää ollut olla toimialojensa parhaita, vaan pörssin parhaita.

Juppijohtajat valtasivat ammattilaisen ottein yrityksiä, yhtiöittivät niiden toimintoja, fuusioivat, loivat tulosityksikköjä, saivat aikaan rahaliikennettä ja kirjattuja voittoja sinnekin mikä oli ennen ollut osa tuotantolinjaa – ja tämä kaikki oli varmasti puhtaan rahataloudelliselta kannalta tarkasteltuna hyvinkin "*ammattimaista*" toimintaa. Ammattimiehet saivat apua uudelta tekniikalta, kun ATK mahdollisti taloustoimien tarkan ja ajantasaisen seurannan, ja miellemaailman tasolla tietotekniikka vahvisti numeerista ajattelutapaa.

Numeerisesti mitaten – ja numerot olivat juuri se ainoa kohde mitä tuohon aikaan opeteltiin juppiputken läpi tuijottamaan -- suomalainen talouselämä löi vuonna -88 kaikki aikaisemmat kasvu- ja tulosenätyksensä. Noita vuosia nimitettiin "*hulluiksi vuosiksi*", ihan positiivisessa mielessä, mutta todellinen hulluus paljastui kyllä sitten myöhemmin. Harmi että koko 80-luvun loppupuolen juppibuumista jäi jäljelle vain raunioita, kun kaikki kansakunnassa kilvan puhalletut arvokuplat poksahdivat, ja maa vajosi itsenäisyytensä ajan syvimpään ja synkimpään talouslamaan.

5.

Mitä kaikkea Suomessa 80-luvun hulluina vuosina tapahtui, millä kaikilla tavoilla arvokuplia saatiin puhalletuksi – siinähan olivat mukana myös Koiviston masinoiman rahamarkkinoiden vapauttamisen jälkeen tänne Amerikasta laivalasteittain rahdatut "*halvat*" dollarit jotka tšekäläinen juppipankinjohtaja-armeija pakkomöi lainoiksi kaikille haluaville ja haluttomillekin – ja miten romahdus sitten käynnistyi, kun kaikilla oli niin paljon luottoa ettei rahaa enää ollut kellään ja kotimarkkinat loppuivat kuin seinään – tätä kaikkea ei varmasti vielä ole selvitetty, eikä luultavasti koskaan tulla selvittämäänkään.

Tapa, jolla yksityistalouden haaksirikko siirrettiin valtionvelaksi, veronmaksajien piikkiin, on hämärän peitossa. Siihen liittyy paljon erinomaisen kyseenalaisia vaiheita, joista yksi ikävimpiä oli tuomioistuimia pankkien hyväksi ilmeisesti ohjeistanut ns. Koiviston konklaavi. Sen asiakirjat on julistettu salaisiksi, kuten moni muukin valtion velkaannuttamiseen liittyvä yksityiskohta. Ilmeisesti vain muutama korkean tason virkamies Suomessa tietää kaiken siitä miten maa ripustettiin kansainvälisten lainakauppioiden ikuiseen velkakoukkuun.

Valtionvelka on uusi, demokratian jälkeinen hallitusmuoto.

6.

Sellainen demokratia me olemme. Suomi muuttui todellakin juppikauden ja romahduksen kautta kansainvälisten lainakauppioiden lypsylehmäksi. Jos tapahtumia projisoidaan yleismaailmallisen talousmuutoksen taustaa vasten, voidaan todeta, että entisestä demokratiasta, Suomesta, noina laman vuosina sukeutui mitä ilmeisimmin vain muutaman valtiovarainministeriön virkamiehen varassa räpiköivä taloudellinen velanmaksuyksikkö – karikatyyrisesti ottaen eräänlainen erityistarkoituksiin yhtiötetty juppi-Suomi, valtio, jonka rooli globaalipankkiirien pelissä oli siitä lähtien sinetöity.

Valtiomme tehtävä on luovuttaa kansainvälisille keinottelijoille kermat päältä kaikesta siitä mitä reaalityaloutemme ikinä pystyy tuottamaan. Meitä – ja monia muitakin maapallon maita – pidetään hengissä niin kauan kun pystymme maksamaan velkojemme korot ja lyhennykset. Velasta emme koskaan pääse irti, koska sitä todennäköisesti pakkomyydään globaalien pääomavaltioiden pakkotoimin meille aina sen verran lisää kuin kestokykymme sietää.

Olemme hyvin haarukoitu talousyksikkö globaalien rahatalouden pelikentällä. Voimme äänestää vaaleissa, mutta emme tosiasiaa päättää kohtalostamme – siitä päättävät "markkinat", taustavaikuttajat, eli joukko ammattilaisia, juppeja.

7.

Teesini tässä on: meidän tulisi opetella katsomaan kansallista rooliamme maailmassa tapahtuneen rahatalousmuutoksen perspektiivissä. Tämä muutos on ollut todella valtava, ei vain mittasuhteiltaan, vaan luonteeltaan, laadultaan. Muutos on laadullinen, kokonaan erilaiseen talousajattelun miellemailmaan pohjautuva kuin mikään maailman aiempaan taloushistoriaan kuuluva ajattelutapa.

Kansallisvaltiot ovat sen myötä menettäneet ominaislaatunsa, kansainväliset talouskoneistot ovat ajaneet mennen tullen kansallisten rajojen yli. Valtiot on mitä moninaisimmin tavoin ripustettu riippuvuussuhteisiin kansainvälisistä pääomista, ja niitä taas hallitsevat raha-auktoriteetin roolin itselleen omineet "ammattilaiset". Yritysmaailman ja valtioiden suhde on käymistilassa, poliitikot ovat omaksuneet juppien kulttuurin ja pyrkivät pätemään talousmiesten rinnalla.

Seurauksena on ollut se että yhteiskuntapolitiikka on kuihtunut, kun taas talouspolitiikka on saanut kaikkialta vahvistusta. Kaikkialta, paitsi ei vielä nimellisesti demokraattisten valtioiden kansalaisten taholta. Kansalaisethan olisivat valmiita vaikka maksamaan enemmän veroja, jos hyvinvointipalvelut sillä turvataisiin. Tämä vain ei sovi kansainvälisille lainakauppiaille. Eikä kansalla siis ole todellista valtaa.

8.

Esimerkiksi "yksityistämisen" idea on tosiasiaa juppikulttuurin tuote. Se kuuluu samaan mielikuvamaailmaan kuin yrityskulttuurien muutos ja on sovellus yhtiöittämisestä ja fuusioimisesta. Yksityistämistoimissa julkisesti tuotettujen palvelujen budjetit voidaan osin liuottaa ja siirtää yksityistalouden puolelle, jolloin ne muuttuvat näennäisesti tuottaviksi taloustoimiksi, talous kasvaa, ja tilastot ovat tyytyväisiä.

"Yksityistäminen" on siis valtiontalouteen istutettu juppi-idea, jota runnaavat voimalla eteenpäin ne talouden "ammattilaiset", jotka eivät mistään reaalisen hyvinvoinnin "toimialoista" tiedä eivätkä välitä.

9.

Kansallisvaltioiden hajotessa ja liuetessa kansainvälisiin rahavirtoihin eräänä uutena rakenteena on syntynyt euroopanmittainen unioni, joka on eräänlainen epämuodostuma, sekasikiö taloudesta ja politiikasta, rahataloudesta ja kansallisvaltioista. Kun EU:a on rakennettu, sen tosiasiallisia kulttuurisia pohjia suhteessa maailmassa tapahtuneeseen talousmuutokseen ei ole missään vaiheessa eksplikoitu eikä edes pyritty määrittelemään.

Toiminta-ajatukset ovat olleet puhtaasti juppitaloudelliselta pohjalta nousseita idealistisia iskulauseita. "Ihmisten, tavaroiden ja palvelujen, pääomien vapaa liikkuvuus yli rajojen." Näitä on hoettu ikään kuin niissä olisi kysymys joistain hienoista arvoista, vaikka samaan aikaan käytännössä purkautuvat kaikki ne rakenteet joihin kansallisvaltioiden ihmisten hyvinvointi ja sosiaaliturva on perustunut.

Käytännössä hienot iskulauseet ovat vain irvokkaita ilmenemiä periaatejulistuksista: jopa romanien kerjuureissuja on "vihreiden" poliitikkojen taholta puolusteltu sillä että "ne ovat ainoa EU:n takaama ihmisoikeus joka heidän kohdallaan toteutuu". Mahdollisuus tulla Suomeen kerjäämään toteuttaa siis jonkin ihmisoikeuden? Oletteko tosissanne? Kukaan ei siis ilmeisesti edes odota EU:lta sitä, että se hoitaisi ihmisten perusoikeudet kuten sosiaaliturvan kuntoon.

10.

Mielestäni EU:a nyt vaivaava giganttilinen keinottelurahatalouskupla, "velkakriisi", on asia, joka saa selityksensä, kun sekasikiöinstituutio EU asetetaan kohdalleen viimeisten neljän vuosikymmenen aikana maailmassa tapahtuneessa talousmuutoksessa. Hajoavien kansallisvaltioiden tilalle on yritetty perustaa uusi kaikenkokoava hallintoimperiumi, joka kuitenkin oman sisäisen henkensä – tunnustuksellisesti omaksutun taloususkonnon, rahatalousajattelun ja juppikulttuurin – vuoksi on kykenemätön saavuttamaan sellaista toiminnan koherenssia ja oikeutusta joka kansallisvaltioille oli tyypillinen.

Päällimmäisenä tämä näkyy siinä, että EU on nimenomaan taloudellisten intressien risteämispiste, suurten taloustoimijoiden etujen kulissi. Sen demokratiavaje on laadultaan nimenomaan kansallisvaltioille ominaisen sisäisen koheesion ja sosiaalisen turvahakuisuuden puutetta. Tämän vuoksi se ei ole pystynyt tuottamaan mitään niistä perustavanlaatuisista yhteisöominaisuuksista, jotka valtiosta tekevät kansalaisten mielessä legitimiin.

11.

Esimerkiksi sosiaaliturva on EU:ssa täysin järjestämättä. Toistan tämän: täysin järjestämättä. Kuinka jokin mantereennimittainen hallintoinstanssi voi kuvitella omaavansa oikeutusta saati sitten kunnioitusta kansalaisten mielissä, kun se ei ole pystynyt huolehtimaan ensimmäisistäkään ihmisyhteisölle kuuluvista perustehtävistä?

Rahatalousmotiivin ensisijaisuus näkyy tavassa jolla "velkakriisiä" poliittisesti hoidellaan. Joukko korkean tason valtiopäämiehiä ja "talousammattilaisia" puuhailee ratkaisuja pulmiin, joita karkuun päässyt autonominen rahatalous on aiheuttanut. Mutta mistä on todellisuudessa kyse? Tietysti yksityisistä toimijoista, yksityisistä rahoista. Yksityinen raha on se joka jäsenvaltioiden valtiokoneistojen kautta on nyt pelastettava. Mutta onko kyse edes pelastusoperaatiosta? Eihän Suomenkaan valtionvelan synnyssä ollut kysymyksessä valtion velkaantuminen, vaan nimenomaan yksityistalouden haaksirikon maksattaminen valtion piikistä.

12.

EU:n "velkakriisissä" on tosiasiaa kyse paljon pintajännitteitä syvemmillä talouden rakenteiden tasolla tapahtuvasta – talouden pohjavirtoja myllertävästä – muutoksesta, jossa EU:n kautta pakotetaan jäsenvaltiot luopumaan valtiollisista rooleistaan ja toimimaan vain uuden massiivisen talouskurin alaisina. Tämä talouskuri palvelee lainakauppiaita, juppeja, ei kansalaisia.

Niille jotka "luovat" velkarahaa – eli siis sellaisille suurille, operatiivisuudessaan täysin häikäilemättömille yksityispankeille, joille poliitikot ovat myöntäneet tämän perustavanlaatuisen oikeuden – valtiot ovat mitä erinomaisimpia "lainoituskohdeita". Valtiot velkaantuvat mielellään, ja kun maksun aika tulee, niiden "velanmaksukyky" on helppo kiristää pakottamalla valtiot keskittymään velanmaksuun ja ajamaan alas omia kansallisvaltion tehtäviään.

"Yksityistäminen" on yksi päämäärä. Velkaannutettu valtio, joka joutuu "ammattimaisten" velkojien armoille, voidaan pakottaa tekemään budjettileikkausten lisäksi yksityistämispäätöksiä. Niillä tilinpidollisesti syntyy uutta taloutta ja uutta kasvua. Samalla valtioiden ja politiikan rooli heikkenee entisestään.

Se on talouden ja politiikan viimeistä taistoa, jonka politiikka on tuomittu häviämään. Voiton tulevat perimään juppien perilliset – pankki- ja yritysmaailma, sijoittajat eli keinottelijat, talouden "ammattilaiset", tukenaan EU:n korkeat virkamiehet – ja häviäjinä tässä pelissä tulevat kärsimään eurooppalaiset ihmiset.

(Verkkolehti Uusi Suomi Puheenvuoro-blogi 17.1.2014)